

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
Taloustieteellinen osasto

960.

SOSIAALIVAKUUTUSMAKSUJEN NIMELLISPALKKAVAIKUTUS

Kriittinen katsaus tutkimukseen

Myllys Irma
Kansantaloustieteen
pro gradu -tutkielma
Elokuu 1998

Sosiaalivakuutusmaksujen nimellispalkkavaikutus, kriittinen katsaus tutkimukseen
Myllys, Irma
Kansantaloustiede. 61s.
Elokuu 1998.
Jyväskylän yliopisto, taloustieteellinen osasto

TIIVISTELMÄ

Tutkielmassa analysoidaan kriittisesti suomalaista kansantaloustieteellistä tutkimusta. Vallitsevan tutkimussuuntauksen luonteenomaisia piirteitä kuvataan pääasiassa 1990-luvun tutkimusten avulla. Esimerkkitapauksena esitellään välillisten työvoimakustannusten työllisyysvaikutustutkimuksissa käytetyn alkuoletuksen, sosiaalivakuutusmaksujen korotusten taaksepäin siirtymisen, tutkimuksen keskeisiä ominaisuuksia. Kansantaloustieteellisen tutkimuksen ongelmana on luonnontieteellisyyden korostaminen; hypoteesit tulkitaan aksiomiksi, formaalit mallit ymmärretään realistisina todellisuuden kuvauksina ja ekonometriset estimointitulokset esitetään kaikkialla pätevinä. Edellisestä johtuen kansantaloustieteessä sivuutetaan lähes kokonaan institutionaalisten tekijöiden vaikutus taloudellisiin ilmiöihin. Hermeneuttis-historiallisen näkökulman avulla nähdään, että kansantaloustieteellinen työmarkkinoita koskeva tutkimus ei voi olla koskaan objektiivista. Sen sijaan kansantaloustieteellisten hypoteettis-deduktiivisten mallien ja estimointien empiirisyyttä on mahdollista parantaa.

Avainsanat: kohtaantovaikutus, estimointi, korrelaatio, empiirinen, objektiivinen, institutionaalinen.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO.....	1
2 TYÖVOIMAKUSTANNUKSET.....	3
2.1 Työvoimakustannusten taso.....	4
2.2 Työvoimakustannusten rakenne.....	6
3 TYÖN SIVUKUSTANNUSTEN TYÖLLISYYSVAIKUTUSTEN TUTKIMUS.....	10
3.1 Tuottavuuden korostaminen.....	11
3.2 Kustannusvaikutuksen mittaaminen.....	12
3.2.1 Mallin formulointi.....	13
3.2.2 Parametrien estimointi.....	15
4 KRITIIKKIÄ.....	20
4.1 Käsitteiden käyttö.....	20
4.1.1 Positiivinen vs. normatiivinen.....	21
4.1.2 Objektiivinen vs. subjektiivinen.....	22
4.1.3 Empiirinen vs. teoreettinen.....	23
4.1.4 Rationaalisuus.....	24
4.2 Mallien ominaisuuksia.....	25
4.2.1 tieteellinen selittäminen.....	25
4.2.2 Realistisuus.....	26
4.3 Estimointien luotettavuus.....	28
4.3.1 Metodirajoituksia.....	28
4.3.2 Tulosten tulkitseminen.....	29
5 TUTKIELMAN NÄKÖKULMA.....	31
5.1 Yhteiskuntatieteellisyys.....	31
5.2 Hermeneuttisuus.....	32
5.3 Institutionaalisuus.....	32
5.4 Historiallisuus.....	33
6 TYÖN SIVUKULUT PK-YRITTÄJÄN KANNALTA.....	35
6.1 Haastattelututkimuksia.....	39
6.2 Tulosten luotettavuudesta.....	41
7 KOHTAANTOVAIKUTUS TALOUSHISTORIALLISTA NÄKÖKULMASTA.....	43
7.1 Epävakaat työmarkkinat v.1917-1936.....	44
7.2 Palkkasäännöstelyn kausi v.1937-1955.....	46
7.3 Työmarkkinasuhteet vakiintuvat v.1956-1967.....	49
7.4 Keskitetyt työmarkkinat v.1968-1996.....	51
7.5 Yhteenvedo.....	54
8 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ.....	57
8.1 Kustannuserien välinen korrelaatio.....	57
8.2 Kausaalisuus.....	58
8.3 Tutkielman objektiivisuudesta.....	59

LÄHDELUETTELO

LIITE

1 JOHDANTO

Viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana Suomessa ovat kasvaneet trendinomaisesti sekä työvoimakustannukset että työttömyys. Työvoimakustannuksia ovat lisänneet muiden tekijöiden, kuten raaka-aineiden, lisäksi välillisten työvoimakustannusten eli työn sivukustannusten voimakas kasvu. Kokonaistyövoimakustannuksista noin 45 prosenttia on nykyisin muun kuin tehdyn työajan palkkoja. Työvoimakustannusten rakeenteellinen kehitys on antanut aiheen tutkia välillisten työvoimakustannusten korotusten ja työllisyyden välistä yhteyttä.

Kansantaloustieteellisessä tutkimuksessa on keskitytty yhden välillisiin työvoimakustannuksiin kuuluvan pääryhmän, sosiaalivakuutusmaksujen (sova-maksujen), työllisyysvaikutusten mittaamiseen. Työllisyysvaikutusten kannalta tutkijat pitävät välttämättömänä sova-maksujen kohtaannon selvittämistä. Tutkielmassa keskitytään sova-maksujen kohtaantovaikutustutkimusten arviointiin, koska sova-maksujen korotuksen nimellispalkkavaikutuksen mallittamisen ja mittaamisen tarkastelu antaa hyvän käsityksen kansantaloustieteellisestä tutkimuksesta.

Metodologisen yhdenmukaisuuspyrkimyksen seurauksena sova-maksujen nimellispalkkavaikutus pyritään selvittämään taloudellisten suureiden kvantitatiivisina riippuvuussuhteina. Valtaosa mallien nimellispalkkoja selittävistä suureista on kaikilla tutkijoilla yhdenmukaisia. Lisäksi malleissa esiintyvien muuttujien väliset riippuvuussuhteet rakentuvat samojen talousteoreettisten hypoteesien varaan. Pääosin selittävien muuttujien numeeriset arvot on estimoitu pitkittäisaineistoilla ja samalla tilastotieteellisellä menetelmällä.

Metodologisesta yhdenmukaisuuspyrkimyksestä huolimatta sova-maksujen nimellispalkkavaikutuksesta ei ole saatu yksiselitteistä käsitystä. Tulosten ristiriitaisuus on saattanut osaltaan vaikuttaa siihen, että ekonomistien akateemisessa kielenkäytössä on lisääntynyt lainalaisuuksien, tieteellisyyden, empiirisyyden jne. korostaminen.

Tutkielman tarkoituksena on puolestaan vallitsevan tutkimussuuntauksen analysointi siten, että tematisoidaan erityisesti niitä asioita, jotka kansantaloustieteessä jäävät/jätetään matemaattisten ja tilastotieteellisten “objektiivisten” metodien käytön myötä käsittelemättä. Erityisesti kiinnitetään huomiota sova-maksujen taaksepäin siirtymis-oletukseen. Kansantaloustieteessä teoreettinen hypoteesi ymmärretään empiiristä tietoa vastaavaksi (estimointien kvalitatiivinen luotettavuus), vaikkei oletuksen perusteluja eli käsityksiä määrätynlaisesta institutionalisesta käyttäytymisestä arvioida missään vaiheessa tutkimusta 'todellisessa' systeemissä toteutuneen käyttäytymisen suhteen.

Hermeneuttis-institutionaalinen lähestymistapa ei ole tarkoitettu vaihtoehdoksi vaan pikemminkin täydentämään nykyistä tutkimussuuntausta; ehkä jopa parantamaan taloudellisten mallien praktisuutta. Erilaisten käsitysten ja hypoteesien merkityksen sekä instituutioiden käyttäytymisen tulkitseminen suhteessa historiassa tapahtuneeseen kehitykseen on tarpeellista erityisesti, kun on kyse Suomen säädellyistä työmarkkinoista.

2 TYÖVOIMAKUSTANNUKSET

Kokonaistyövoimakustannukset tarkoittavat kaikkia työnantajalle työvoiman käytöstä koituvia maksuja.

Taulukko 1 Työvoimakustannusten jaottelu (Saukkonen, 1994)

Pääryhmät	Alaryhmät	Kustannuserät
Välittömät palkat eli tehdyn työajan palkat	Tehdyn työajan palkat	Tehdyltä työajalta maksetut rahapalkat Tulospalkkiot
Välilliset palkat eli muun kuin tehdyn työajan palkat	Vuosilomapalkat Vapaapäiväpalkat Sairaus-, tapaturma- ja äitiysajan palkat Muut palkat	Vuosilomapalkat ja -korvaukset Lomaraha ja lomaltapaluuraha Työajan lyhentämisen kustannukset Koulutusajan palkat Palvelusvuosikorvaukset
Sosiaalivakuutusmaksut	Eläkemaksut Sosiaaliturvamaksu Työttömyys- ja tapaturmavakuutukset Muut vakuutukset	Lakisääteiset työeläkemaksut Vapaaehtoiset eläkemaksut Kansaneläke- ja sairausvakuutusmaksut Ryhmähenkivakuutusmaksu
Yrityskohtaiset työvoimakustannukset		Työterveyshuolto, työpaikkaruokailu, autoedut, työvaatteet, koulutus Muut henkilöstöetuudet

Yleensä kokonaistyövoimakustannukset jaetaan taulukon 1 mukaisesti neljään pääryhmään: välittömät palkat, välilliset palkat, sosiaalivakuutusmaksut ja yrityskohtaiset työvoimakustannukset.

Välittömiä työvoimakustannuksia ovat tehdyttä työajalta maksetut palkat, ja **välillisiin työvoimakustannuksiin** kuuluvat muut taulukossa 1 esitetyt pääryhmät: välilliset palkat, sosiaalivakuutusmaksut ja yrityskohtaiset (vapaaehtoiset) työvoimakustannukset. (Saukkonen, 1994, ss. 3-7)

2.1 Työvoimakustannusten taso

Työvoimakustannusten tasoa voidaan mitata joko tehtyä työtuntia kohti tai palkansaajaa kohti vuodessa. Toimialojen ja henkilöstöryhmien väliset vertailut kannattaa tehdä kokonaistyövoimakustannusten tasolla, jolloin tehdyn työajan palkan määrittelyyn liittyvät eroavuudet eivät vaikeuta vertailua. Näin työvoimakustannusten tasoerot kuvastavat sekä palkkatasojen että välillisten työvoimakustannusten eroja. (Saukkonen, 1994, s.49)

Taulukossa 2 (s.5) on esitetty muutamien toimialojen osalta tunti- ja vuosityövoimakustannukset vuodelta 1992. Teollisuustoimialojen välillä näyttää olevan suuria työvoimakustannusten tasoeroja; esimerkiksi paperiteollisuudessa työtunnin kokonaishinta vuonna 1992 oli 118 markkaa, kun taas kenkä- ja vaatetusteollisuudessa työpanoksen toteutunut hinta oli vain 81 markkaa tunnilta. Liitteen 1 taulukossa a. kuvataan puolestaan muutamien teollisuus- toimialan tuntityövoimakustannusten tasoa vuodelta 1995.

Toimialaluokitusten erilaisuudesta johtuen kovin pitkälle meneviä vertailuja ei kyseisten tasotietojen perusteella voida tehdä. Vahvojen (paperi- ja metalliteollisuus) toimialojen tuntityövoimakustannusten taso suhteessa muiden toimialojen kustannustasoon on esitettyjen tietojen perusteella kasvanut vuodesta 1992 vuoteen 1995.

Taulukko 2. Tunti- ja vuosityövoimakustannukset toimialoittain 1992 (Saukkonen, 1994)

Toimiala	Tuntityövoimakustannukset, koko henkilöstö mk/t	Vuosityövoimakustannukset, koko henkilöstö, 1000 mk
Teollisuus	102	161
-tevanake	81	118
-paperi	118	193
-graafinen	117	181
-kemia	106	172
-metalli	99	158
Talonrakennus	102	170
Kauppa	91	135

Työvoimakustannusten taso kertoo siis työtunnin hinnan, mutta yksistään tasotietojen avulla ei voi tehdä johtopäätöksiä työvoimakustannusten merkityksestä eri alojen välillä. Kokonaistyövoimakustannusten suhteellinen merkitys saadaan laskemalla työvoimakustannusten osuus esimerkiksi yrityksen liikevaihdosta. (Saukkonen, 1994, s.81). Tarkastelemalla välillisten työvoimakustannusten osuutta yrityksen liikevaihdosta, on selvää, että työntekijän palkkaamiseen liittyvä riski on pienyrityksessä huomattavasti suurempi kuin suuryrityksessä. (Ruutu, 1995, s. 120)

2.2 Työvoimakustannusten rakenne

Liitteen 1 taulukosta a. voidaan tasotietojen lisäksi tarkastella myös kyseisten toimialojen kustannusrakennetta. Toisin sanoen taulukosta a selviää se, minkälaisista eristä kokonaistyövoimakustannukset muodostuvat. Esimerkiksi vuonna 1995 vaatetusteollisuudessa työtunnin hinta oli 71,21 markkaa. Tuntihintaan on laskettu mukaan kaikki työntekijästä aiheutuneet maksut, jotka esimerkkitapauksessa sisältävät tehdyn työajan palkkoja 40,25 mk/t, muun kuin tehdyn työajan palkkoja 12,93 mk/t, sosiaalivakuutusmaksuja 16,77 mk/t ja vapaaehtoisia työvoimakustannuksia 1,26 mk/t. Paperiteollisuudessa työtunnin kokonaishinta 139,95 saadaan laskemalla yhteen vastaavat kustannuserät: $73,72 + 27,21 + 37,28 + 1,74$. Absoluuttisten lukujen perusteella välilliset työvoimakustannukset näyttävät olevan paperiteollisuudessa suuremmat kuin vaatetusteollisuudessa. Todellisuudessa kaikilla toimialoilla työn sivukulujen osuus kokonaistyövoimakustannuksista on likimain saman suuruinen eli 43 - 47 prosenttia. Työn sivukuluista suuri osa on palkkaperusteisia (muun muassa sosiaalivakuutusmaksut), jolloin kustannukset määräytyvät maksettujen palkkojen mukaisesti. Näin ollen välilliset työvoimakustannukset rasittavat työvoimavaltaisia toimialoja suhteellisesti enemmän kuin pääomavaltaisia aloja.

Työvoimakustannusten rakenteen muutos näyttää alkaneen 1960-luvulla (kuvio 1, s.8). Rakenteen kehitystä tarkastellaan yleensä vertaamalla välillisten palkkojen ja sosiaalivakuutusmaksujen eli lakisääteisten välillisten työvoimakustannusten osuutta joko kokonaistyövoimakustannuksiin (taulukko 3, s.7) tai tehdyn työajan palkkoihin (taulukko 4 ja kuvio 1, s.8). Lakisääteisten välillisten työvoimakustannusten kasvu tarkoittaa sitä, että entistä suurempi osa palkkakustannuksista määräytyy yritysten ulkopuolella.

Taulukko 3 Työvoimakustannusten rakenne Suomen teollisuudessa v. 1970-1988
 Prosenttia kokonaistyövoimakustannuksista (Jonninen, 1989)

	1970	1973	1977	1982	1988
Välittömät palkat	76,9	71,6	64,8	64,1	61,7
Välilliset palkat	7,3	10,6	12,8	14,7	15,4
Sosiaalivakuutus	12,5	14,8	18,6	18,3	20,0
Vapaaehtoiset	3,4	2,9	3,8	2,9	2,9
Välilliset yht.	23,1	28,4	35,2	35,9	38,3
Kokonaiskust	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Taulukosta 3 nähdään työvoimakustannusten rakennemuutoksen olleen erityisen nopeaa 1970-luvun alussa. Muutosvauhti on heikentynyt selvästi vuoden 1977 jälkeen, ja 1990-luvulla välillisten työvoimakustannusten suhde kokonaistyövoimakustannuksiin on säilynyt Suomen teollisuudessa lähes muuttumattomana. (liite 1, taulukko b). Taulukon mukaan ainoastaan vuonna 1993 välilliset työvoimakustannukset kasvoivat. Massatyöttömyyden seurauksena jouduttiin korottamaan työttömyysvakuutusmaksuja, joten työnantajien sosiaalivakuutusmaksurasitus kasvoi (Kettunen, 1993b).

Työvoimakustannusten rakennemuutos näyttää edellistä esitystä (taulukko 3) voimakkaammalta, kun välillisten työvoimakustannusten kasvua tarkastellaan suhteessa tehdyn työajan palkkoihin (taulukko 4, s.8).

Taulukko 4 Työvoimakustannusten rakenne Suomen teollisuudessa v.1970 - 1988

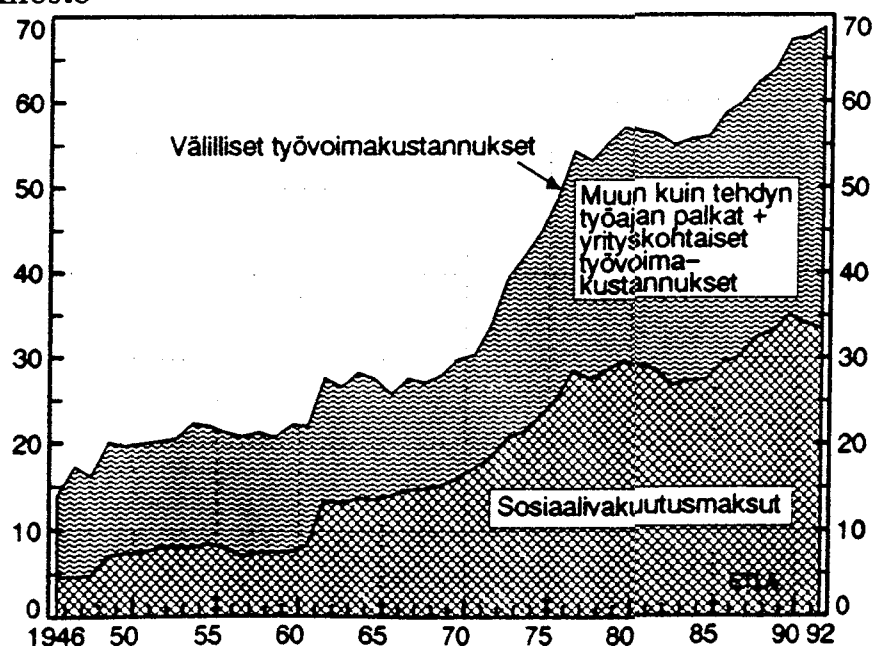
Prosenttia välittömistä palkoista (Jonninen, 1989)

	1970	1973	1977	1982	1988
Välittömät palkat	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Välilliset palkat	9,5	14,8	19,7	22,9	25,0
Sosiaalivakuutus	16,2	20,7	28,8	28,6	32,4
Vapaaehtoiset	4,4	4,1	5,8	4,6	4,8
Välilliset kust. yht.	30,1	39,6	54,3	56,1	62,2

Tarkasteluajanjaksolla välilliset työvoimakustannukset ovat kaksinkertaistuneet suhteessa tehdyn työajan palkkoihin. Kun katsotaan välillisten työvoimakustannusten kehitystä hieman pidemmän ajanjakson puitteissa kuviosta 1, saadaan huomattavasti parempi käsitys kustannuskehityksestä.

Kuvio 1 Teollisuuden välilliset työvoimakustannukset prosentteina tehdyn työajan palkoista v. 1946-1992 (Saukkonen, 1994)

%Koko henkilöstö

Vuosina 1946-1970 lakisääteiset välilliset työvoimakustannukset nousivat yhteensä noin 10 prosenttiyksikköä suhteessa tehdyn työajan palkkoihin. Seuraava vastaava 10 prosenttiyksikön nousu tapahtui muutamassa vuodessa.

Kun vertaillaan työvoimakustannusten rakennemuutoksia kansainvälisesti, käytetään yleensä arviointiperusteena välillisten työvoimakustannusten suhdetta välittömiin palkkoihin (taulukko 5). Näin mitattuna työvoimakustannusten rakennemuutos on ollut Ruotsissa yhtä nopea kuin Suomessa. Sen sijaan Yhdysvalloissa vastaava rakenteellinen muutos on jäänyt selvästi vähäisemmäksi, ja Japanissa työvoimakustannusten rakenne on pysynyt lähes muuttumattomana. (SAF,1984 ja 1989)

Taulukko 5 Välillisten työvoimakustannusten osuus (%) tehdyn työajan palkoista tehdasteollisuudessa v.1970-1988 (SAF, 1982 ja 1989)

	1970	1973	1977	1982	1988
Suomi	30,0	40,6	56,3	59,5	68,0
Ruotsi	28,2	35,1	54,7	66,8	70,2
Norja	33,8	43,1	41,3	46,0	50,8
Saksa	47,7	53,9	70,5	77,5	84,6
Japani	15,4	15,2	17,5	18,7	18,7
USA	26,5	30,3	33,7	37,4	36,6

Välillisten työvoimakustannusten voimakkaan kasvun myötä kansantaloustieteellinen tutkimus työn sivukulujen työllisyysvaikutuksesta on lisääntynyt 1980-luvulta lähtien.

3 VÄLILLISTEN TYÖVOIMAKUSTANNUSTEN TYÖLLISYYS- VAIKUTUKSEN TUTKIMINEN

Välillisten työvoimakustannusten merkitystä yritysten kannattavuuteen ja sitä kautta työllistämismahdollisuuksiin voidaan tutkia muun muassa työntekijöistä aiheutuvien koulutus- ja rekrytointikustannusten avulla. Käsitellään aluksi lyhyesti (osio 3.1), mitä kyseinen lähestymistapa merkitsee.

Toinen lähestymistapa (osio 3.2), joka intuitiivisesti vaikuttaa edellistä neutraalimmalta, pitää työnantajille maksettavaksi asetettujen palkanlisien eli välillisten työvoimakustannusten työllisyysvaikutusten arvioimisessa olennaisimpana kyseisten maksujen kohtaannon mittaamista. Jälkimmäinen ajattelumalli on tyypillinen lähtökohta tutkimuksille, joilla yritetään selvittää välillisten työvoimakustannusten työllisyysvaikutuksia. Työvoiman kysyntäyhtälöiden konstruointi sivuutetaan, koska kansantaloustieteellisen työllisyystutkimuksen mallittamisperiaate selviää hyvin jo kohtaantovaikutusta, eli työn sivukulujen taaksepäin siirtymistä, kuvaavien mallien formuloinnin ja estimoinnin tarkastelun myötä.

Tutkimusten suuren määrän vuoksi kaikkien tutkimusten analysointi ei ole tässä yhteydessä mahdollista eikä tarkoituksenmukaista. Pehkonen (1991) on laatinut kattavan yhteenvedon 1980-luvun tutkimuksista, joten tutkielman esimerkeissä ja viittauksissa pyritään käyttämään ensisijaisesti 1990-luvulla julkistettuja tutkimuksia. Lisäksi rajataan analysoinnin ulkopuolelle kysyntätekijöihin, esimerkiksi reaali-palkkavaikutuksiin keskittyvät tutkimukset.

Joidenkin tutkijoiden (mm. Eriksson ym, 1990, s.33) mukaan reaali-palkkavaikutusten mittaaminen on työllisyyden kannalta olennaisempaa kuin nimellispalkkavaikutusten arvioiminen. Näkemystä on perustellaan siten, että kaikkien työmarkkinaosapuolten uskotaan olevan kiinnostuneita nimenomaan reaalisesta palkkakehityksestä. Käytännössä perustelu saattaa pitää paikkansa työntekijäjärjestöjen, mutta ei välttämättä työntekijöiden kohdalla. Sova-maksujen korotusten tarkastelu kustannuskysymyksenä on perusteltua, mikäli yritysten odotetaan toimivan työllistäjinä. Vientiyrityksille työvoimakustannusten nousu vaikuttaa hintakilpailukykyyn sitä enemmän mitä voimakkaampi kilpailu markkinoilla vallitsee. Pienten ja keskisuurten yritysten mukaan reaalisesta palkkakehityksen eli palkansaajien ostovoiman lisäyksen kautta odotettavissa oleva työllisyyden parantuminen tapahtuu nykyisillä työelämän jäykkyyksillä vasta sitten, kun kysynnän kasvu on yli 20 prosenttia (Kemppainen ym., 1996, s. 21).

3.1 Tuottavuuden korostaminen

Motivaatio- ja inhimillisen pääoman teorioissa on lähtökohtana se, että yritysten tuottavuus lisääntyy, kun yritykset panostavat työntekijöidensä koulutukseen ja työviihtyvyyteen (Linden 1996, s. 29, Virén 1989, s.16). Työntekijöihin investoiminen edesauttaa pysyvyyttä ja vähentää rekrytointikustannuksia, joten työntekijöiden vaihtuvuutta yritetään hillitä palkankorotuksilla (Kettunen, 1993a, s.149, Pekkarinen ym., 1979, s.14).

Inhimillisen pääoman teorian antavat sellaisen vaikutelman, että työn sivukulujen ja palkkojen nousu tuo nimenomaan työnantajille hyötyä. Työvoimakustannuksia ei pidetä työllisyyden kannalta haitallisena, koska luotetaan työntekijöiden tuottavuuden parantumiseen. Kilpailullisilla (Euroopan yhtenäisillä) markkinoilla kustannusten

korotusten peittäminen ei kuitenkaan enää tapahdu automaattisesti hyödykkeiden hintoja korottamalla. Työntekijöiden tuottavuuden lisäys korvaa kustannusten nousun esimerkiksi silloin, kun tuotteiden laatu paranee niin, että hinnankorotus ei aiheuta hyödykkeen kysynnän heikentymistä.

Työmarkkinoilla tapahtunut kehitys saattaa tukea motivaatioteorioita palkankorotusten osalta, mutta loppujen lopuksi kyseisillä teorioilla voidaan selittää ainoastaan hyvin pientä osaa välillisten työvoimakustannusten kasvusta. Motivaatio- ja inhimillisen pääoman teorit koskevat nimittäin vain niitä työn sivukustannuksia, jotka kuuluvat yrityskohtaisiin eli vapaaehtoisiin välillisiin työvoimakustannuksiin. Yrityskohtaisten välillisten työvoimakustannusten osuus kokonaistyövoimakustannuksista on ollut Suomessa viime vuosikymmeninä vain noin 2 prosenttia kokonaistyövoimakustannuksista (Saukkonen, 1994, s. 96, liite 1, taulukko b), joten työllisyyden kannalta kyseisillä kustannuserillä ei liene kovin suurta merkitystä.

3.2 Kustannusvaikutuksen mittaaminen

Välillisten työvoimakustannusten työllisyysvaikutusta tutkitaan kansantaloustieteessä pääasiassa sosiaalivakuutusmaksujen (jatkossa käytetään lyhennystä sova-maksujen) osalta. Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa on tapana selvittää sovamaksujen korottamisen kohtaantovaikutus. Kohtaantovaikutuksella tarkoitetaan sova-maksujen taaksepäin siirtymistä. Toisin sanoen silloin, kun sova-maksujen korotus näkyy alempina nimellispalkkoina, on tapahtunut taaksepäin siirtyminen (Santamäki-Vuori, 1990, s. 492). Jos taaksepäin siirtyminen on täydellinen eli sova-maksujen korotus aiheuttaa nimellispalkkojen alentumisen, siten että kokonaistyövoimakustannukset säilyvät entisellään, niin tällöin sova-maksujen korottamisella ei ole lainkaan negatiivisia

vaikutuksia työllisyyteen. Silloin kun taaksepäin siirtymistä ei tapahdu lainkaan sanotaan sova-maksujen korotuksen siirtyvän eteenpäin, ja työnantajamaksut nousevat.

Sova-maksujen kohtaantovaikutusta tutkitaan kansantaloustieteessä makrotaloustieteellisten mallien avulla joko arvioimalla nimellispalkkavaikutusta tai reaalisten työvoimakustannusten muutosta (Pehkonen, 1991, s. 435). Seuraavissa osioissa kuvataan sova-maksujen nimellispalkkavaikutukseen keskittyvän tutkimuksen pääperiaatteita.

3.2.1 Mallin formulointi

Sova-maksujen kohtaantovaikutuksen tutkimuksessa käytetään lähtökohtana yleisesti hyväksytyjä talousteoreettisia propositioita. Mallittaminen on deduktiivista päättelyä, koska yleisten oletusten ja väittämien avulla muodostetaan nimellispalkkoja selittävä makrotaloudellinen malli (Estola, 1994, s. 33). Formaaliin malliin voidaan ottaa tutkittavaa ilmiötä selittämään suureita, joiden kausaalisuus on pääteltävissä talousteoreettisesti. Ongelman määrittelyvaiheessa erotetaan endogeeniset ja eksogeeniset muuttujat toisistaan, joten mallin formulointivaiheessa suoritetaan endogeenisten muuttujien valinta sen mukaan, mitä mallilla halutaan tutkia. Jos eksogeenisiä muuttujia otetaan malliin liian vähän, malli menettää realistisuuttaan, kun taas liian moni eksogeeninen muuttuja tekee mallin monimutkaiseksi.

Teoreettiset propositiot työmarkkinoiden toiminnasta, saatavissa oleva havaintoaineisto ja käytettävissä olevat matemaattiset ja tilastotieteelliset menetelmät määräävät tutkijoiden mukaan sen, minkälainen malli voidaan muodostaa.

Ekonomistin tavoitteena on siis mahdollisimman realistinen kuvaus nimellispalkkoihin vaikuttavista taloudellisista muuttujista edellä esitettyjen rajoitusten puitteissa. Teoretisoinnin pääperiaatteista saadaan selkeä käsitys, kun tarkastellaan mallin muodostamisen lähtökohtia seuraavien esimerkkien avulla.

Rantalan (1995) tutkimus rakentuu seuraavanlaisten oletusten varaan: a) Taloudessa on avoin ja suljettu sektori. b) Pitkällä aikavälillä ulkomainen inflaatio siirtyy kokonaan kotimaan palkkoihin. c) Tulonjako on keskimäärin vakio. d) Yritysten kannattavuus määräytyy jalostusarvon perusteella. e) Käytetyistä tasapainoehdoista huolimatta mallin oletetaan mittaavan sova-maksujen kohtaantovaikutusta epätäydellisen kilpailun olosuhteissa. Rantalan mallissa nimellispalkkoja selittävät: tuontihinnat, sotu-kiila, verokiila, työttömyysaste ja yksikkötyökustannukset.

Holmin (1995) nimellispalkkoja selittävä malli rakentuu hypoteeseille: a) Palkat määräytyvät neuvotteluteitse (kuitenkin soveltaa monopoliliittomallia) ja yritykset päättävät työllisyydestä. b) Palkat riippuvat positiivisesti kuluttaja- ja tuottajahinnoista sekä palkkaverotuksesta. c) Sova-maksujen nousu alentaa työn kysyntää, mikä puolestaan vähentää palkkaneuvottelujen kautta nimellispalkkoja. d) Työttömyysasteen nousu alentaa nimellispalkkoja.

Lisäksi mallien rakenteisiin syntyy eroavaisuuksia sen perusteella, miten suureiden välinen vaikutussuhde ilmaistaan ja miten estimointi on tarkoitus suorittaa. Rantalan mallituksessa korostetaan tuontihintojen ja yksikkötyökustannusten merkitystä. Sova-maksun vaikutus palkkoihin otetaan huomioon sotu-kiilan kautta. Sotu-kiila on määritelty työvoimakustannusten ja palkkasumman välisenä suhteena.

Yksikkötyökustannusten valinta selittäväksi muuttujaksi korostaa tuotantovolyymien merkitystä palkkojen määräytymisessä. Tuontihintojen ottaminen mukaan vähentää

jonkin verran kotimaisten tekijöiden vaikutusta. Holmin tutkimuksessa on puolestaan olennaista sova-maksujen kohtaantovaikutuksen arvioiminen toimialoittain itsenäisen palkanmuodostuksen tapauksessa ja palkkajohtajuus-oletuksen tapauksessa, jolloin malliin on lisätty selittäväksi muuttujaksi oletetun palkkajohtajan eli paperiteollisuuden nimellispalkka. Tyrväisen (1996) mukaan palkka-palkkakytkös on Suomen teollisuudessa tiukka.

Esimerkeissä mainitut taloudelliset tekijät eli sova-maksut, hinnat, verot, kysyntä ja institutionaalisista tekijöistä neuvotteluvoima (ilmaistaan kuitenkin makrotaloudellisena suurena, tavallisesti työttömyysasteena) otetaan yleensä kaikissa muissakin nimellispalkkoja selittävässä malleissa mukaan. Työttömyysasteen ja sova-maksujen oletetaan yleensä korreloivan negatiivisesti nimellispalkkojen kanssa. Hintojen, tulo-verojen ja kysynnän oletetaan puolestaan vaikuttavan positiivisesti nimellispalkkoihin.

Staattisissa malleissa (esim. Lilja-Santamäki, 1988) kyseisten (ei työttömyysaste) tekijöiden nimellispalkkavaikutusta tutkitaan olettaen markkinoilla vallitsevan täydellisen kilpailun, jolloin työmarkkinat tasapainottuvat markkinavoimien eli kysynnän ja tarjonnan mukaan. 1980-luvun lopulla mallittamisessa on siirrytty valtaosin epätäydellisen kilpailun markkinoita hahmottaviin dynaamisiin malleihin, joissa taloudellisten ilmiöiden mittaamiseen on liitetty mukaan aika. Lisäksi on pyritty kiinnittämään huomiota myös institutionaalsiin tekijöihin.

3.2.2 Parametrien estimointi

Mallin endogeenisten muuttujien numeerinen arvo yritetään yleensä ratkaista aikasarja-aineistoon perustuen. Tällöin voidaan arvioida vaikutusarvoja sellaisista muuttujista,

joista on saatavissa havaintoaineistoa riittävän pitkältä periodilta (miehellään 30 havaintoa). Estimointi tarkoittaa sitä, että havaintoaineisto tiivistetään jollakin tilastotieteellisellä metodilla tunnusluvuiksi. Tunnusluku kertoo, kuinka paljon selitettävän muuttujan arvo muuttuu, kun selittävän muuttujan arvoa muutetaan yhden prosettiyksikön verran.

Eniten käytetty estimointimetodi on pienimmän neliösumman menetelmä (PNS). Menetelmän käyttöä lisää todennäköisesti se, että tällöin riittää, kun tietää satunnaismuuttujan jakauman muodon suurinpiirtein. Esimerkiksi sova-maksumuuttujan S jakauman ollessa symmetrinen, sen odotusarvo $E S = \text{mediaani}(S)$. Odotusarvon e pienimmän neliösumman (lyhyesti PNS-) estimaattori saadaan lukuna e^* , jolle $G(e) = \sum_{i=1}^n (s_i - e)^2$ saa pienimmän arvonsa. Regressioanalyysissä kertoimet voidaan estimoida PNS -menetelmällä. Tällöin saadaan tulostettua muuttujien välinen korrelaatiomatriisi, josta nähdään selittävien muuttujien riippuvuussuhteet selitettävän muuttujan kanssa. Regressiokertoimet ilmaisevat korrelaation voimakkuuden lisäksi myös riippuvuussuhteen suunnan, koska kertoimen arvo on aina jokin luku -1 ja 1 välillä. Nimellispalkkoja selittävässä mallissa sova-maksumuuttujan regressiokerroin ilmaisee siis sova-maksumuutoksen omavaikutuksen nimellispalkkoihin, kun muiden selittävien muuttujien vaikutus on vakioitu. (Manninen, 1982, s.279)

Estimointitulokset sovamaksujen kohtaantovaikutuksesta vaihtelevat nimellispalkkojen täydellisestä riippumattomuudesta sova-maksujen korotuksille, jolloin parametriestimaatti saa arvon nolla (Asplund, 1986), täydelliseen taaksepäin siirtymiseen (Calmfors - Nymoén, 1990), ja jopa ylikompensoivaan vaikutukseen (Tyrväinen, 1988). Täydellisen taaksepäin siirtymisen tapauksessa sova-maksujen korotukset eivät vaikuta työvoimakustannuksia korottavasti, ja ylikompensaation tapauksessa sova-maksujen korotus alentaa työnantajan kokonaismaksurasitusta. Pehkonen (1991, s. 442) päätyy 1980-luvun tutkimusten osalta johtopäätökseen: ” huomattava osa sova-maksuista siirtyy

taaksepäin alhaisempiin nimellispalkkoihin.” 1990-luvun tutkimuksissa on keskitytty mahdollisimman tarkkoihin sova-maksun kohtaantovaikutuksen kvantitatiivisiin arvoihin, joten estimoinnit on pyritty suorittamaan yhä useammin toimialoittain. Muilta osin tutkimukset ja saadut tulokset ovat, samoin kuin aikaisemminkin, varsin heterogeenisiä.

Lassilan (1993) tutkimuksessa lähtökohtana on valtion verokertymän stabiilius. Sova-maksun korotus korvataan liikevaihtoveron (vuodesta 1994 arvonlisävero) korotuksella. Simulointimallin tuloksen mukaan avoimen ja suljetun sektorin palkat muuttuvat eri tavalla. Aluksi nimellispalkat alenevat molemmilla sektoreilla kuluttajahintojen alentumisen myötä. Avoimella sektorilla palkat reagoivat parantuneeseen kannattavuuteen jo toisesta vuodesta lähtien, sen sijaan suljetulla sektorilla kannattavuusvaikutus jää pienemmäksi.

Rantalan (1995) tutkimuksessa arvioidaan sova-maksun muutoksesta aiheutuvia välittömiä vaikutuksia. Estimoinnin mukaan sotu-kiilan ($1 + \text{sova-maksu/palkkasumma}$) kasvaminen yhden prosenttiyksikön verran alentaa palkkoja suljetulla sektorilla 0,6 ja teollisuudessa 0,36 prosenttiyksikköä. Tuloksen perusteella sova-maksuilla on suuremmat työllisyyttä heikentävät vaikutukset teollisuudessa kuin suljetulla sektorilla. Rantalan tulokset ovat erikoisia sikäli, että vientiyrityksissä eli avoimella sektorilla työvoimakustannusten osuus kaikista kuluista on alhainen, noin 20-50 prosenttia. Tällöin ei edes 10 prosentin alennus palkkakustannuksissa tuottaisi Kianderin (1996) mukaan kuin 2-5 prosentin kulusäästön.

Rantalan ja Lassilan käyttämä talouden kahtiajako peittää toimialakohtaiset eroavaisuudet. Holmin ym. (1995)toimialoittaisten estimointitulosten (taulukko 6, s.18) mukaan eri toimialojen välillä on melko suuria eroja sova-maksujen taaksepäin siirtymisessä. Lisäksi nähdään, että palkkajohtajan (paperiteollisuus) palkan sisällyttäminen nimellis- palkkamalliin alentaa sovamaksun kohtaantovaikutusta selvästi

eli palkat ovat jäykempiä alaspäin. Lisäksi toimialakohtaisten parametriestimaattien perusteella työllisyysvaikutukset näyttävät olevan useimmilla teollisuustoimialoilla vähäisemmät kuin pääasiallisesti kotimarkkinoilla toimivilla aloilla, esimerkiksi palvelualoilla (pieni jousto).

Taulukko 6 Nimellispalkan jousto sova-muuttujan suhteen (Holm ym. 1995)

	Itsenäinen palkanmuod.	Palkkajohtajuusoletus
Elintarviketeoll.	-0,485	-0,359
Tekstiiliteoll.	-0,485	-0,359
Puuteoll.	-0,164	-0,146
Paperiteoll.	-0,164	-0,301
Graafinen teoll.	-0,555	-0,335
Kemian teoll.	-0,065	-0,043
Polttoaineteoll.	-0,065	-0,043
Metalliteoll.	-0,083	-0,03
Kone- ja elektroniikka	-0,202	-0,03
Kuljetusvälineiden valmistus	-0,202	-0,03
Sähkö, kaasua ja vesi	-0,182	-0,01
Rakentaminen	-0,639	-0,448
Kauppa	-0,182	-0,01
Majoitus- ja ravintola	-0,182	-0,01
Kuljetus, liikenne	-0,182	-0,01
Rahoitus ja vakuutus	-0,18	-0,002
Liike-elämää palvelevat	-0,18	-0,002
Sos. ja henk. koht. palvelut	-1,129	-0,099

Tyrväisen (1995) tutkimus poikkeaa edellisistä tutkimuksista, koska siinä mitataan sova-maksun eteenpäin siirtymistä eli sova-maksun korotuksen vaikutusta reaalisiin työvoimakustannuksiin. Lassilan tutkimuksen tapaan kysymyksessä on valtion verotulot ennallaan säilyttävä malli. Tutkimuksessa sovamaksujen vaikutusta työvoimakustannuksiin mitataan “verokiilan”, johon sisältyy erilaisia veroja, muutoksen kautta. “Kiila” on sitä suurempi mitä suurempi ero on työnantajan maksaman reaalisen työvoimakustannuksen ja työntekijän reaalisen käteen jäävän palkan välillä. Kiilan käyttö perustuu ajatukseen, että ostovoiman lisääntyessä yhtä paljon kuin työvoimakustannukset, ei negatiivisia työllisyysvaikutuksia esiinny eli hyödykemarkkinoilta puuttuu kilpailu. Tuloverotuksen korottaminen samanaikaisesti kun sotu-maksuja alennetaan heikentää mallin mukaan työllisyyttä lyhyellä aikavälillä (alle 5 vuotta), mutta ei vaikuta pitkän aikavälin tulemiin.

4 KRITIIKKIÄ

Sova-maksujen kohtaantovaikutusta mittaavat tutkimukset on esitetty 'tieteellisesti'; tutkimusraporttien matemaattiset yhtälöt (logaritmeja, differentiaaleja, vektorikuvauksia) ja tilastotieteelliset menetelmät (pienimmän neliösumman menetelmä (PNS), suurimman uskottavuuden kaksivaiheinen estimointimetodi FIML) antavat sellaisen kuvan, että sova-maksujen nimellispalkkavaikutukseen saadaan selvyys matemaattisilla menetelmillä.

Sova-maksujen nimellispalkkavaikutuksen tutkimuksissa on kohdistettu päähuomio siihen, että mallit ovat loogisia eli muodostettu matematiikan ja fysiikan sääntöjen mukaisesti. Estimointivaiheessa on puolestaan korostettu tilastotieteellisten menetelmien käyttöä, ja mallien luotettavuutta on arvioitu pääasiassa estimointien tilastotieteellisen validiteetin osalta.

4.1 Käsitteiden käyttö

Metodologisen yhdenmukaisuuden tavoittelusta huolimatta kansantaloustieteellisessä tutkimuksessa käytetään edelleen monenlaisia malleja ja erilaisia tilastotieteellisiä menetelmiä. Estimointitulokset poikkeavat toisistaan merkittävästi, minkä katsotaan heikentävän kansantaloustieteen tieteellisyyttä. Mallien ja tulosten laaja kirjo saattaa olla osasy s siihen, että kansantaloustieteessä korostetaan verbaalisesti ekonometrisen tutkimuksen tieteellisyyttä, objektiivisuutta, empiirisyyttä ja neutraalisuutta.

4.1.1 Positiivinen vs. normatiivinen

Kansantaloustieteessä vallitseva tutkimussuunta, jota kutsutaan analyttiseksi taloustieteeksi, pohjautuu positivistiseen tieteenfilosofiaan. Positivistinen lähestymistapa ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita positiivista kansantaloustiedettä, vaikka muun muassa Estola (1996, s.5) näin haluaa yleisesti ymmärrettävän. Ensinnäkin nykysuuntaus antaa suosituksia, kuinka kansantaloudellisia ilmiöitä pitäisi tutkia (taloudellisten suureiden kvantitatiivinen mittaaminen) ja ymmärtää (ymmärtämisen korkeinta tasoa edustaa Estolan (1996) mukaan matemaattisten funktioiden käyttö); ja on siten normatiivista ainakin tieteen menetelmäsuositusten suhteen.

Positivistinen tiedesuuntaus voi tietenkin olla joko positiivista tai normatiivista kansantaloustiedettä ihan niin kuin mikä tahansa toinenkin taloustieteellinen lähestymistapa. Toisaalta positiivisuus ja normatiivisuus on tulkitsijasta riippuvainen. Esimerkiksi sova-maksujen kohtaantovaikutuksen tapauksessa: tulos, jonka mukaan sova-maksut siirtyvät täydellisesti eteenpäin, voidaan ymmärtää normatiiviseksi suositukseksi välillisten työvoimakustannusten kasvun rajoittamiseksi työllisyyden nimissä. Päinvastaista tulosta, arviota sova-maksujen täydellisestä taaksepäin siirtymisestä, voidaan pitää talouspoliittisena kannanottona sova-maksujen korottamisen puolesta, koska sova-maksujen korotuksella ei ole täydellisen taaksepäin siirtymisen tapauksessa vaikutusta työvoimakustannuksiin.

4.1.2 Objektiivinen vs. subjektiivinen

Luonnollisesti kaikki tutkimussuuntaukset pyrkivät käyttämään mahdollisimman positiivisilta näyttäviä metodeja (esimerkiksi fysiikan lakien korostaminen), koska positiivista lähestymistapaa pidetään objektiivisena ja normatiivista puolestaan 'arvolatautuneena' lähestymistapana. Positiiviseen tieteenfilosofiaan nojaavan käsityksen mukaan vain formaalien mallien avulla voidaan tuottaa 'objektiivista tieteellistä' tietoa taloudellisista ilmiöistä. Käsitys tieteen objektiivisuudesta on kuitenkin jo itsessään arvovalinta (Niiniluoto - Saarinen, 1987, s.26). Todellisuudessa kukaan ei pysty tutkijana toimiessaan unohtamaan omaa maailmankuvaansa ja olemaan arvovapaa / moraalisesti neutraali (Tuomala - Patoluoto, 1976, s.273).

Toisaalta työmarkkinoiden toiminta ja työmarkkinoille kuuluvat ratkaisut, kuten nimellispalkankorotukset, ovat voimakkaasti poliittisia ilmiöitä, varsinkin Suomessa. Työn taloustieteessä jätetään kuitenkin palkkakehitykseen vaikuttavat työmarkkinaosapuolten neuvotteluvoiman taustatekijät yleensä huomioimatta (Kiander, 1990, ss.1-4). Poliittinen neutraliteetti ei kuitenkaan seuraa automaattisesti siitä, että jätetään poliittisten voimasuhteiden vaikutus palkanmääräytymismallien ulkopuolelle. Itse asiassa voimakkaasti julkisen vallan ja työmarkkinajärjestöjen säätelemien työmarkkinoiden tutkimuksessa poliittisten tekijöiden sivuuttaminen voi jopa heikentää arvovapauskriteerin toteutumista.

Välillisten työvoimakustannusten työllisyysvaikutuksen tutkimus ei siis ole poliittisesti neutraalia, vaikka poliittisten voimasuhteiden muutosten vaikutukset sivuutetaan. Tutkimuksesta ei välttämättä tule objektiivista silloinkaan, kun valtaosa tutkijoista on yksimielisiä tutkimusongelman 'oikeasta' hahmottamistavasta. Työllisyysvaikutuksen mallittamisen lähtökohta-ajatus, oletus sova-maksujen taaksepäin siirtymisestä, on

talouspoliittinen kannanotto, ja siten subjektiivinen lähestymistapa. Hypoteesi ilmaisee selkeästi, että sova-maksujen korotukset alentavat työntekijöiden nimellispalkkoja; joten tutkimusongelmaksi jää ainoastaan se, kuinka suuri korrelaatio kustannuserien välillä vallitsee. Lisäksi varsinkin monopoliliittomallia soveltavissa tutkimuksissa korostetaan kohtaantovaikutusoletuksen myötä ammatti-yhdistysliikkeen yhteiskunnallisesti vastuullista käyttäytymistä.

4.1.3 Empiirinen vs. teoreettinen

Tutkimusten ensisijaisena tavoitteena on taloudellisten ilmiöiden kvantitatiivinen mittaaminen. Sen vuoksi kansantaloustieteelliset ilmiöt formuloidaan matemaattiseen muotoon. Mahdollisimman yksinkertaisilla malleilla halutaan kuvata monimuotoista todellisuutta, ja ehkä vaikutelmaa tutkimusten realistisuudesta pyritään lisäämään nimittämällä teoreettisia malleja ja ekonometrisia tuloksia empiirisiksi.

Teoreettisessa mallissa mukana olevien selittävien muuttujien parametrien estimoinnin lähtökohtana on toki empiirinen eli kokemukseen perustuva havaintoaineisto. Estimointivaiheessa havaintoaineistosta muodostetaan ekonometrisiä tunnuslukuja, joten parametrien estimointi on tilastotieteellisen havaintoaineiston luomista empiirisestä havaintoaineistosta. Tilastollisten lukujen käyttöä pidetään perusteltuna muun muassa sillä perusteella, että oletetaan talouden ja jopa ihmisten toimivan niin sanotun peittävän lain mallin mukaisesti eli probabilistinen 'laki' kelpaa selitykseksi (Estola, 1994, s. 21, Juntunen - Mehtonen, 1982, s. 70, Niiniluoto - Saarinen, 1987, s. 6).

Empiriasta johdetun tilastoaineiston käyttö ei kuitenkaan voi muuttaa teoreettisin perustein konstruoitua mallia empiiriseksi. Ainoastaan induktiivisesti formuloidut teoriat ovat empiirisiä, uutta tietoa lisääviä. Deduktiivisesti johdetut mallit tuottavat puolestaan alkuoletusten mukaista teoreettista tietoa. Tilastollisten tunnuslukujen avulla voidaan arvioida ja testata teoreettista mallia havaintoaineiston, mutta ei todellisuuden suhteen. Tutkielmassa kutsutaan selvyiden vuoksi 'empiiriseksi' sellaisia malleja, joiden formulointi on perustunut deduktiiviseen päättelyyn. Esimerkiksi Pehkosen (1991) analysoimat palkkayhtälöt ovat 'empiirisiä'.

4.1.4 Rationaalisuus

Hypoteesin, sova-maksut vaikuttavat negatiivisesti nimellispalkkoihin, lähtökohtana saattaa olla mikroteorian puolelta lainattu käsitys rationaalisesti käyttäytyvästä yksilöstä, joka tekee rationaalisia päätöksiä ensisijaisesti tyydyttääkseen fysiologiset tarpeensa, punnitsemalla päätösvaihtoehtojen hyötyjä ja haittoja. Ihmisryhmien käyttäytymiseen on kuitenkin kuulunut jo useiden vuosikymmenien ajan niin sanottujen ylemmän asteistenkin tarpeiden tyydyttämistä, jolloin eri työnantaja- ja työntekijäjärjestöillä on erilaisia tavoitteita, joita voidaan ottaa huomioon muun muassa käyttämällä disaggregoidumpaa havaintoaineistoa. Lisäksi mallien formuloinnin yhteydessä saattaa jäädä huomioimatta, ettei yhteiskunnallinen rationaalisuus ole välttämättä yhtä kuin työmarkkinajärjestöjen tai yritysten preferoimat ratkaisut (Uusitalo, 1987).

Sova-maksujen työllisyysvaikutuksia arvioivissa malleissa alkuoletuksena käytettyä sova-maksujen ja nimellispalkkojen välistä negatiivista korrelaatiota perustellaan siten, että ammattiyhdistysliikkeen oletetaan toimivan yhteiskunnallisesti rationaalisesti (mm. kantavan vastuuta työttömyyden kasvusta) ja alentavan nimellispalkkavaatimuksiaan

saadessaan sosiaalietuja (Lassila, 1993). Käytännössä palkansaajajärjestöjen ei tarvitse olla huolissaan työttömyydestä, koska työttömyyden kustannukset jakaantuvat koko yhteiskunnan kustannettaviksi siten, että työntekijäjärjestöjen suora kustannusvastuu on hyvin pieni. Esimerkiksi vuonna 1988 ammattiliittojen jäsenmaksutuloilla rahoitettiin vain viisi prosenttia työttömien ansioturvasta (Kettunen, 1991, s.205). Vastaavasti työnantajien oletetaan käyttäytyvän 'yhteiskunnallisen' edun eli niin sanotun kansantaloudellisen kannattavuuden mukaisesti (kannattavuusmääritelmistä tarkemmin luvussa 6).

4.2 Mallien ominaisuuksia

Kansantaloustieteellisten mallien sanotaan määräytyvän: a) yleisesti hyväksytyjen ja/tai aksioomatasoisten alkuoletusten, b) saatavissa olevan havaintoaineiston, c) käytettävissä olevien matemaattisten ja tilastollisten metodien perusteella (Estola, 1994) Tärkeimmät tekijät mallin muodon ja mallilla saatavien tulosten kannalta ovat ehkä sittenkin yhteiskunnan (muun muassa konsensuksen korostaminen) ja tiedeyhteisön asettamat 'näkyvät' rajoitukset sekä tutkijan omat ennakkokäsitykset tutkittavasta ilmiöstä

4.2.1 Tieteellinen selittäminen

Tieteellisen selittämisen ehtona on esitetty mallin loogisen formuloinnin ohella vaatimus, että mallien premissien on oltava tosia (Estola, 1994 s.21). Sova-maksun työllisyysvaikutuksen selvittämisessä pidetään välttämättömänä kohtaantovaikutuksen mittaamista. Lähtökohtana on hypoteesi negatiivisesta korrelaatiosta sova-maksujen ja nimellis-

palkkojen välillä. Kustannuserien samanaikaisen vastakkaissuuntaisen kehityksen katsotaan perustuvan siihen, että sova-maksujen korotus aiheuttaa nimellispalkkojen alentumista.

Negatiivista riippuvuussuhdetta perustellaan muun muassa seuraavasti: 1. Sova-maksun korotus nostaa työnantajien reaalisia työvoimakustannuksia, jolloin työn kysyntä vähenee. Työn kysynnän väheneminen puolestaan alentaa palkkaneuvottelujen kautta nimellispalkkoja (mm. Holm ym, 1995 ja Rantala,1995). 2. Palkkaperusteisia sova-maksuja pidetään siirrettynä palkkana, josta palkansaaja pääsee nauttimaan myöhemmin. Tämän perusteella sova-maksun korotusten pitäisi johtaa vastaavaan nimellispalkkojen alentumiseen (Lassila, 1993). Molemmissa perusteluissa lähdetään ajatuksesta, että ammattiyhdistysliike osaa arvostaa saamiaan sosiaalietuuksia, ja suostuu nimellispalkkojen alentamiseen tai maltillisiin korotuksiin. 3. Oletetaan työnantajajärjestöjen olevan niin voimakkaita, että nimellispalkkojen korotukset jäävät alhaisiksi sova-maksujen noustessa.

Mallien tieteellisyyden arvioimisessa katsotaan tilastotieteellisen selityskyvyn antavan riittävän vastauksen, eikä taloustieteellisen mallittamisen vaiheisiin näytä varsinaisesti kuuluvan deduktiivisesti pääteltyjen talusteoreettisten käyttäytymisoletusten tarkistaminen suhteessa työmarkkinoilla toteutuneeseen käyttäytymiseen.

4.2.2 Realistisuus

Realistisuuskriteerin osalta mallien selitysvoimaa suhteessa todelliseen systeemiin heikentävät muun muassa seuraavat tekijät: a)Formaali malli muodostetaan deduktiivisesti yleisten talusteoreettisten hypoteesien avulla. Teoreettisessa mallissa ei

näin ollen ole varsinaisesti todellisuuden fyysisiä ominaisuuksia, eikä mallien premissejä arvioida suhteessa todellisessa systeemissä tapahtuneeseen käyttäytymiseen.

b) Käytetyissä kokonaistaloudellisissa malleissa välillisten työvoimakustannusten muutosten vaikutusta nimellispalkkoihin analysoidaan lähes yksinomaan aggregaattitason taloudellisten muuttujien kautta, jolloin kansantalouden palkkojen oletetaan määräytyvän puhtaasti markkinavoimien (hintojen, tuottavuuden etc.) mukaan.

Institutionaalisia tekijöitä on suhteellisen hankala mitata määrällisesti, joten ne jätetään usein mallin ulkopuolelle. Kohdassa b) esitetty näkökulma antaa ymmärtää, että ihmisten/ihmisryhmien käyttäytymisellä ei ole tai on hyvin vähän merkitystä Suomen työmarkkinoiden palkanmuodostusprosessissa. Mallien ulkopuolelle jätetään yksi tärkeimmistä Suomen palkkakehitystä ohjaavista tekijöistä, nimittäin puoluepolitiikan vaikutus. Poliittisten voimasuhteiden muutokset heijastuvat työmarkkinoille hallituksen osallistumisen kautta. (Lal, 1977, s.24, Nousiainen, 1990, s.254)

Vaikka kansantaloustieteessä on tapana tutkia talouden ilmiöitä poliittisista ilmiöistä riippumattomina (Estola, 1996), niin siitä huolimatta kansantaloustieteelliset ilmiöt ovat poliittisia. Itseasiassa puoluepoliittisten muutosten merkitysten huomioimatta jättäminen nimellispalkkoja selittävässä malleissa voidaan ainakin Suomen oloissa tulkita erittäin poliittiseksi teoksi. Esimerkiksi työmarkkinoilla tapahtuneen palkkakehityksen käsitteleminen poliittisesti riippumattomana ilmiönä voidaan ymmärtää siten, että tutkijat eivät halua korostaa tai edes tuoda esiin työmarkkinoiden kehityksen kannalta oleellisia poliittisia voimia. On siis mahdollista, että työn taloustieteen 'realistiset' tutkimukset tehdään joko toteutuneen työmarkkinapoliittisen suunnan tukemiseksi tai sitten kyseessä voi olla tutkijoiden toimesta tapahtuvaa poliittisen vastuun siirtämistä varsinaisilta päätöksentekijöiltä 'kasvottomille' markkinavoimille.

4.3 Estimointien luotettavuus

Sova-maksujen kohtaantovaikutustutkimusten luotettavuutta arvioidaan yleensä tilastotieteellisesti (esimerkiksi selityskyky). Samoin havaintoaineistoista johtuvia eroja tulosten poikkeamiin (Pehkonen, 1991, Santamäki-Vuori, 1990) käsitellään. Sen sijaan tutkijan tekemien valintojen vaikutus tulemiin (esimerkiksi mallin ja metodin valinta, tulosten tulkintatapa) näyttää kansantaloustieteellisessä debatissa jäävän varsin vähäiselle huomiolle.

4.3.1 Metodirajoituksia

Regressioanalyysin käyttö edellyttää mallin selittävien muuttujien olevan riippumattomia toisistaan. Makrotaloustieteellisiä ilmiöitä tarkasteltaessa ovat muuttujat yleensä toisistaan riippuvaisia. Esimerkiksi Rantalan käyttämistä suureista tuontihinnat vaikuttavat sekä työvoimakustannuksiin että yksikkötyökustannuksiin. Mittaustulosten luotettavuutta heikentää muuttujien keskinäisten riippuvuuksien aiheuttama multikollineaarisuusongelma. Rantalan (1995) tutkimuksessa multikollineaarisuutta on pyritty vähentämään yhdistämällä kotimainen ja ulkomainen kysyntä yhdeksi kysyntämuuttujaksi. Tosin on epäselvää missä määrin selittävien muuttujien keskinäinen riippuvuus heikentää tulosten luotettavuutta.

Pienimmän neliösumman menetelmää voidaan käyttää regressiokertoimia estimoitaessa, mutta silloin kun kontrolloidaan satunnaisvaihtelua, menetelmän käyttö edellyttää sitä, että mallissa on jo valmiiksi määritelty muuttujien välinen riippuvuussuhde. Tällöin PNS -menetelmällä saadaan arvioitua kuinka paljon riippuvan

muuttujan satunnaisvaihtelusta selittyy kunkin muuttujan avulla. Estimointitulosten kvalitatiivista luotettavuutta on mahdollista arvioida vain niissä tapauksissa kun on tutkittu riippuvuuden olemassaoloa. Sen sijaan satunnaisvaihtelua arvioitaessa voidaan tehdä päätelmiä ainoastaan estimointien kvantitatiivisesta luotettavuudesta.

4.3.2 Tulosten tulkitseminen

Estimointitulosten käsittäminen mallin teoreettiset oletukset konfirmoiviksi on ehkä suurin virhe, mikä tulosten tulkintavaiheessa usein tehdään. Pehkonen (1991, s.426) tulkitsee sova-maksujen nimellispalkkavaikutuksia arvioivat estimointitulokset kvalitatiivisesti luotettaviksi. Suurin osa 1980-luvun estimoinneista on kuitenkin suoritettu pienimmän neliösumman menetelmällä (PNS) siten, että kyseessä on nimenomaan satunnaisvaihelun, ei varsinaisesti muuttujien välisen riippuvuuden, mittaaminen. Mallien käyttäytymisyhtälöissä on nimittäin yleensä hypoteettis-deduktiiviseen päättelyyn perustuen esitetty sova-maksumuuttujan negatiivinen nimellispalkkavaikutus. Näin ollen kvalitatiivinen (korrelaation suunta) luotettavuus ei varmistu tai vahvistu PNS -estimaattorilla saatujen numeeristen arvojen avulla. Tällöin mittauksella saadaan selville ainoastaan se, minkä verran kukin muuttuja selittää tutkittavan suureen aikasarjasta muodostetun trendin ulkopuolisista havainnoista. Kyseisten tutkimusten estimointitulosten luotettavuutta on mahdollista arvioida ainoastaan kvantitatiivisesti. Mittauksen laadullista luotettavuutta voidaan arvioida silloin, kun muuttujien välisen riippuvuussuhteen olemassaolo selvitetään esimerkiksi regressio-kertoimien avulla.

Rantalan (1995) tutkimuksessa esitetään sovamaksujen työllisyysvaikutukset prosentteina ja saadaan loppupäätelmäksi: "Teollisuudessa sova-maksujen työllisyysvaikutukset ovat

suuremmat kuin palvelualoilla.” Tulkinta pätee vain silloin, kun katsotaan prosentuaalisia lukuja. Jos puolestaan halutaan korostaa vertailtavien sektoreiden merkitystä työllistäjinä, niin palvelusektorin teollisuutta pienempi prosentuaalinen työllisyysvaikutus merkitsee todellisuudessa määrällisesti merkittävämpää työllisyysvaikutusta suljetulla sektorilla kuin avoimella sektorilla.

Sova-maksujen nimellispalkkavaikutuksia arvioivien tutkimustulosten ristiriitaisuus herättää monenlaisia ajatuksia: Onko koko kysymyksenasettelu järkevä, eli onko välillisten työvoimakustannusten työllisyysvaikutustutkimusten keskeinen alkuoletus, sova-maksujen korotuksen negatiivinen nimellispalkkavaikutus edes mahdollinen Suomen säädellyillä työmarkkinoilla? Pyritäänkö kansantaloustieteellisen mallittamisen keinoin ohjaamaan taloudellista kehitystä tiettyyn suuntaan? Voiko joku mallien ulkopuolinen tekijä määrätä palkkoja enemmän kuin kaikki taloudelliset indikaattorit yhteensä?

5 TUTKIELMAN NÄKÖKULMA

Kansantaloustieteessä on ollut jo vuosikymmeniä vallitsevana tutkimussuuntauksena taloudellisten ilmiöiden matematisointi ja sen kautta kvantitatiiviseen mittaamiseen tähtäävä tutkimus. Edellisistä luvuista voidaan poimia perusteluja tutkielmassa sovelletun hermeneuttis-institutionalisen lähestymistavan tarpeellisuudelle. Ensinnäkin kansantaloustieteellisten tutkimusongelmien ratkaiseminen on pelkistetty niin matemaattiseksi, että tutkimus vaikuttaa mekaaniselta (objektiiviselta) prosessilta. Menettely- ja ajattelutavat ovat melko dogmaattisia. Lisäksi kansantaloustieteessä näyttää vallitsevan metodologisen monismin ohella yleisempikin konsensuksen ilmapiiri. Avointa, kriittistä keskustelua harjoitetaan hyvin vähän, kuten esimerkiksi sova-maksujen työllisyysvaikutuksia mittaavien ekonometristen tutkimusten analysointi on jäänyt lähinnä mallien loogisen formuloinnin ja tilastotieteellisen selityskyvyn arviointien varaan. Vaikka malleissa käytettyjen premissien totuusarvoja suhteessa todelliseen systeemiin ei ole edes pohdittu, niin siitä huolimatta hypoteettis-deduktiivisten mallien tulokset esitetään kaikkialla päteviksi.

5.1 Yhteiskuntatieteellisyys

Tutkielmassa kansantaloustiedettä pidetään yhteiskunta- eli ihmistieteenä, jolloin työmarkkinoilla mahdollisesti esiintyvän työn sivukulujen kohtaantovaikutuksen oletetaan syntyvän sosiaalisen ja poliittisen toiminnan tuloksena. Suomessa, palkanmääräytymisprosessi on ensisijaisesti poliittinen ja vasta toissijaisesti taloudellinen kysymys (Lal, 1977, s.27). Sosiaalisen/poliittisen toiminnan tutkimuksen yhteydessä

jonkinlaisen hermeneuttisen eli ymmärtävän menetelmän käyttäminen on välttämätöntä, koska käyttäytymisen lait ovat niin monimutkaisia, ettei niitä ainakaan vielä ole pystytty formuloimaan täsmällisesti. (Niiniluoto - Saarinen, 1987, s.154, Tuomala - Patoluoto, 1976, s.117)

5.2 Hermeneuttisuus

Työmarkkinoilla mahdollisesti esiintyvää sova-maksujen taaksepäin siirtymistä voidaan tarkastella hermeneuttisessa hengessä, jolloin tavoitteena on näkökulman laajentaminen tutkittavasta ilmiöstä. Tutkittavan ilmiön yhteiskuntatieteellinen luonne edellyttää, että Estolan (1996) mainitsemien kolmen ymmärtämisen tason lisäksi otetaan käyttöön neljäs ymmärtämisen taso. Kansantaloustieteellisten ilmiöiden tutkimuksessa tarvitaan intuitiivisen, graafisen ja matemaattisen ymmärtämisen lisäksi myös tulkitsevaa ymmärtämistä, jolloin erilaisten käsitteiden, valintojen ja hypoteesien sisältämät merkitykset saadaan tuotua esiin. Erityisesti tutkielman kolmas luku perustuu hermeneuttiseen lähestymistapaan. Viidennessä ja kuudennessa luvussa on hermeneuttisuuden lisäksi selvästi institutionalistinen korostus.

5.3 Institutionaalisuus

Nimellispalkkojen kohtaantovaikuksen tutkimuksessa dynaamisten mallien sanotaan ottavan työmarkkinoiden institutionaaliset tekijät huomioon. Ekonometristen mallien perusteella työmarkkinoiden institutionaalisten muutosten vaikutuksia on arvioitu dynaamisissakin malleissa melko vähäisessä määrin. a) Premissi sova-maksujen

nimellispalkkoja alentavasta vaikutuksesta perustuu joko oletukseen palkansaaja-osapuolen maltillisesta käyttäytymisestä tai oletukseen työnantajaosapuolen merkittävästä neuvotteluvoimasta. b) Nimellispalkkojen selittäjäksi otetaan yleensä jossakin muodossa ammattiyhdistysliikkeen neuvotteluvoimaa kuvaava suure. Useimmissa malleissa työntekijöiden neuvotteluvoimaa kuvaa työttömyysaste, joka on itseasiassa kokonaistaloudellinen suure. Työttömyysasteen noustessa nimellispalkkavaatimusten oletetaan alenevan, joten institutionaaliset tekijät, silloin kun ne huomioidaan, otetaan mukaan samanlaisten hypoteettisten oletusten varassa kuin taloudellisetkin tekijät.

Ammattiyhdistysliikkeellä on merkittävä asema suomalaisessa työmarkkinajärjestelmässä. Siitä huolimatta ei ole mitään syytä vähätellä välillisten työvoimakustannusten merkitystä työnantajien osalta. Luvun kolme perusteella kansantaloustieteellisessä tutkimuksessa näyttää olevan tapana esittää välillisten työvoimakustannusten nousu työnantajien/työllisyyden kannalta positiivisena tai neutraalina ilmiönä: joko sivukulujen korotukset ovat yritysten tuottavuutta lisääviä (osio 3.1) tai työnantajien kokonaistyövoimakustannuksiin vain vähäisessä määrin vaikuttavia (osio 3.2) ilmiöitä. Kansantaloustieteellisessä välillisten työvoimakustannusten työllisyysvaikutuksia arvioivissa malleissa sivuutetaan muun muassa yrittäjyyden merkitys (yksityiskohtaisemmin seuraavassa luvussa).

5.4 Historiallisuus

Tutkielmassa ei päästä 'tieteelliselle' tasolle positivistiseen tieteenfilosofiaan luottavan kansantaloustieteen näkökulmasta. Sen sijaan sova-maksujen nousun vaikutusta nimellispalkkoihin työmarkkinoiden historiallisen kehityksen avulla arvioivassa osuudessa pyritään täyttämään historia- ja yhteiskuntatieteen 'tieteellisyysvaatimuksia'.

Pelkän kronikoinnin tai selostamisen sijaan tutkitaan tietyn historiallisen jakson ajalta onko välillisten ja välittömien palkkojen kehityksen välillä jonkinlaista logiikkaa Suomen työmarkkinoilla. Kyseessä on työmarkkinoiden “historian tutkiminen deterministiseltä kannalta sikäli, että siinä tutkitaan historiallisen muutoksen ja inhimillisen toiminnan determinanttien välistä vuorovaikutusta” (Tuomala - Patoluoto, 1976, s.137). Luvussa seitsemän pyritään siis historiallis-institutionaalisen lähestymistavan turvin selvittämään onko työnantajien sova-maksuja korottavilla sosiaalisilla uudistuksilla nimellispalkkoja alentavaa tai palkkakehitystä hidastavaa vaikutusta. Näin tutkielmassa on siis tarkoitus selvittää välillisten työvoimakustannusten työllisyysvaikutuksia arvioivien mallien keskeisen premissin, sova-maksujen korotus alentaa nimellispalkkoja, suhdetta ’todellisessa’ (kyseessä tulkinta) systeemissä havaittavaan kehitykseen ja käyttäytymiseen. Mikäli sova-maksujen korotukset vaikuttavat negatiivisesti nimellispalkkakehitykseen, ekonometriset työllisyysvaikutuksia arvioivat mallit täyttävät empiirisyysehdon (sivulla 24) ja tieteellisen selittämisen (sivulla 25) kriteerit kyseisen hypoteesin osalta.

6 TYÖN SIVUKULUT PK-YRITTÄJÄN KANNALTA

Yrittäjyyden merkitystä taloudellisen kehityksen tekijänä ei ole varsinaisesti kiistetty, mutta siitä huolimatta kansantaloustieteessä ei pidetä tarpeellisena eksplikoida yrittäjyyttä teorian tai mallin osaksi. Talousteorioiksi hyväksytään edellä esitettyjen (osio 3.2.1) kaltaisia rationaaliseen päätöksentekoon perustuvia hintateoreettisia malleja. Hintainformaatiopohjainen allokaatiomekanismi olettaa työllistämispäätösten tapahtuvan koko talouden tasolla ilman persoonallisia vaikuttajia.

Malleissa käytetyt yritysten toimintaa kuvaavat tuotantofunktiot muodostetaan yleensä siten, että kaikilla yrityksillä on mahdollisuus täydelliseen informaatioon (esim. Lilja-Santamäki, 1988), tai kaikki annetut tuotantopanokset käytetään optimaalisesti (esim. Holm, 1995). Tällaiset maksimointiparadigman mukaiset mallit antavat yrittäjistä varsin mekaanisen kuvan; yrittäjyys nähdään pelkästään rutiinotoimintoina.

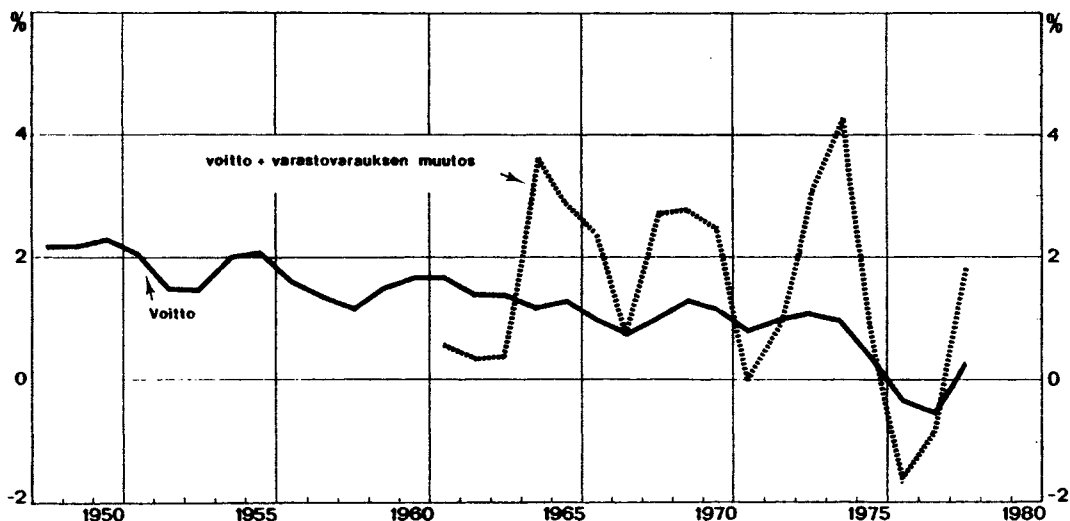
Yritysten toiminnan ymmärtäminen edellyttää yritysten rutiinien hahmottamisen lisäksi yrittäjyyden perimmäisen olemuksen käsittämistä. Yrittäjän yhteiskunnallisena roolina on ennen kaikkea uuden luominen sinne, missä on havaittavissa kannattavan toiminnan mahdollisuuksia. Hintaeroja, joita yrittäjä pyrkii hyödyntämään, voi esiintyä vain sellaisessa taloudessa, joka on epätasapainossa. Näin ollen uusklassisen, yleisen tasapainon (esim. Lilja-Santamäki, 1988) idealle rakentuvan, teoretisoinnin osalta yrittäjyys on sivuutettu kokonaan.

Täydellisen kilpailun analyyseista, joissa ei siis ole yrittäjyydelle jätetty mitään mahdollisuutta, on 1990-luvulla siirrytty yhä enemmän niin sanottujen neuvottelumallien käyttöön. Neuvottelumalleissa työmarkkinoita tarkastellaan usein epätäydellisen

kilpailun olosuhteiden mukaisesti (Lassila, 1993, Rantala 1995 ja Tyrväinen, 1995). Mallien alkuoletukset jättävät ainakin teoreettisen mahdollisuuden yrittäjätoiminnalle. Tosin yrittäjien työllistämispäätösten taustalla vaikuttava (ei siis ainoa) tekijä, liiketaloudellinen kannattavuus (kuvio 2), joka perustuu yritysten tilinpäätöstietoihin, on kansantaloustieteessä määritelty eri tavalla suhteessa yrittäjien käyttämään kannattavuuskäsitykseen (voitto/liikevaihto).

Kuvion 2 perusteella liiketaloudellinen kannattavuus on Suomen teollisuudessa ollut jatkuvasti erittäin alhaisella tasolla, mutta kansantaloustieteessä on tapana esittää myönteisempiä kannattavuuskäyriä (muun muassa Lassila, 1993, käyttää jalostusarvoon perustuvaa kannattavuusmääritelmää).

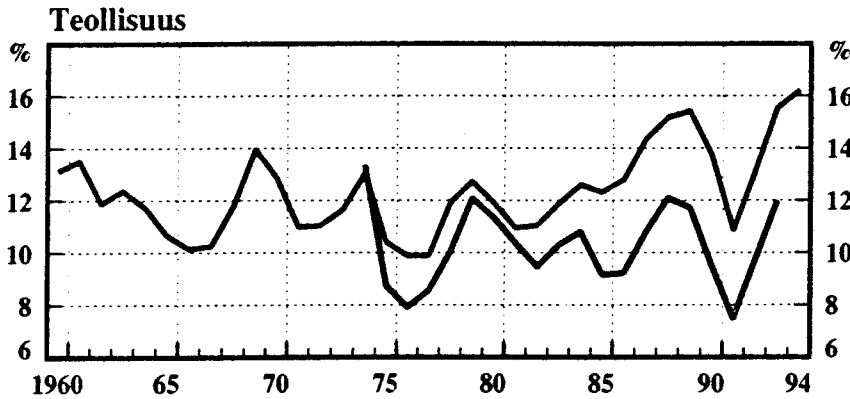
Kuvio 2 Tehdasteollisuuden nettovoitto suhteessa liikevaihtoon v. 1948-1978
(Ylä-Antila - Heikkilä, 1980)

Rantala puolestaan formuloi (1995, s.15) yrityksen liiketaloudellisen kannattavuuden bruttotoimintaylijäämän ja kokonaistuotoksen välisenä suhteena, jolloin teollisuuden (kuvio 3,s.37) ja erityisesti koko yrityssektorin (kuvio 4, s.37) kannattavuuskehitys

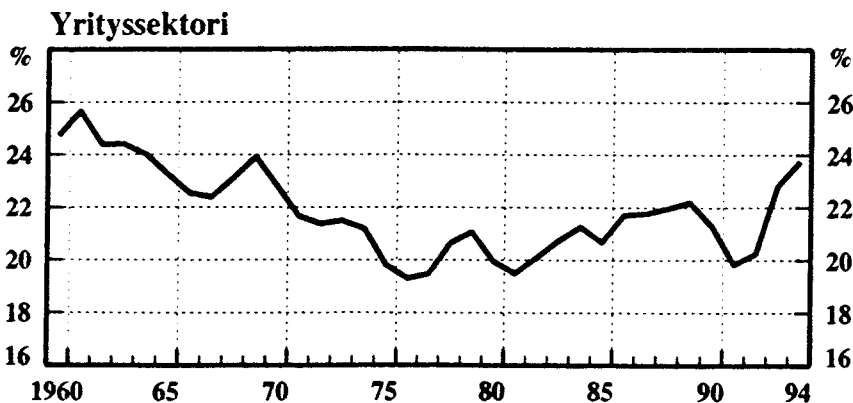
näyttää varsin myönteiseltä. Bruttotoimintaylijäämä tarkoittaa kokonaistuotoksen arvoa, josta on vähennetty palkkasumma ja sova-maksut sekä tuotannossa käytettyjen raaka-aineiden, tuotantotarvikkeiden ja välituotteiden arvo.

Kuvio 3 Kannattavuus (%) teollisuudessa vuosina 1960-1994 (Rantala, 1995)

Rantalan määrittelemä kannattavuuskäsite muistuttaa enemmän niin sanottua kansantaloudellista kannattavuutta (käyttökate/liikevaihto, kuvion 3 alempi käyrä) kuin liiketaloudellista kannattavuutta.

Kuvio 4 Kannattavuus (%) koko yrityssectorilla vuosina 1960-1994 (Rantala, 1995)

Kansantaloudellisen kannattavuuden määritelmän mukaan kannattavuuden paranemista voi tapahtua sellaisessakin tilanteessa, jossa voitto eli myyntitulojen ja kokonaiskustannusten erotus jää negatiiviseksi. Jalostusarvo ilmoittaa tuotteelle yrityksessä (jalostusprosessissa) aikaansaadun arvon (arvonlisäyksen). Näin jalostusarvoon lasketaan mukaan kaikki yrityksessä hyödykkeen hintaan vaikuttaneet tekijät; palkat sosiaalikuluneen, poistot, vuokrat, korot ja voitto. Saukkosen (1994, s.81) esittämä käsitys: "mitä suurempi jalostusarvo sitä enemmän yritys voi maksaa palkkoja." on yrityksen kannalta paradoksaalinen, mikäli jalostusarvon kasvu tapahtuu palkkoja tai sosiaalivakuutusmaksuja korottamalla. Yritykselle palkkakustannusten nousu on kustannuskysymys sitä enemmän mitä kovempi kilpailu hyödykemarkkinoilla vallitsee. Suljetun, kilpailulta suojatun, talouden aika on Suomessakin jo ohi, eivätkä yritykset voi enää kompensoida samalla tavoin kuin aiemmin työvoimakustannusten korotuksia hintoja nostamalla.

Ekonometristen mallien taustalla oleva tiukka paradigmasidonaisuus määrittää edelleenkin millaisia ilmiöitä tarkastellaan ja miten ilmiöt hahmotetaan. Kansantaloustieteessä on vallalla vanhanaikainen (suljetun talouden aikainen ja hinta/palkkasäännöstelyä kannattava) käsitys ylisuuria voittoa tavoittelevista yrityksistä, joten yritysten kannattavuus esitetään jalostusarvoajattelun (Lassila, 1993) tai brutto-toimintaylijäämän (Rantala, 1995) kautta huomattavasti positiivisemmassa hengessä kuin mikä yritysten työllistämisen tai toimintaedellytysten kannalta nykyisessä kilpailutilanteessa on järkevää.

Haastattelututkimuksissa yrittäjät voivat puolestaan liioitella välillisten työvoimakustannusten aiheuttamaa kustannusrasitusta. Seuraavaksi esitettävien kyselytutkimusten myötä saadaan siis tutkijoiden 'objektiivisten' mittaustulosten rinnalle nostettua yrittäjien subjektiivinen näkemys työn sivukulujen työllisyysvaikutuksesta.

6.1 Haastattelututkimuksia

Työnantajapuolen käsitys välillistä työvoimakustannuksista on tärkeä ensinnäkin siksi, että yrityksillä on (toistaiseksi) oikeus päättää itsenäisesti sekä toimintansa jatkamisesta että henkilöstönsä palkkaamisesta. Tämän osion osalta tarkastelu rajataan koskemaan ainoastaan pieniä ja keskisuuria yrityksiä, koska tällä hetkellä jo yli 60 prosenttia työllisistä saa toimeentulonsa pk-sektorin palveluksessa (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, 1993).

Vuonna 1993 tehdyssä kyselyssä selvitettiin työllistämisen esteitä pk-yritysten osalta. Mukaan otettiin sekä palvelu- että tuotannollisilta aloilta yrityksiä, joiden henkilöstömäärä oli enintään 500 henkilöä. Laman jälkeisessä tilanteessa heikkoa kysyntää pidettiin työllistämisen merkittävämpänä esteenä. Lisäksi työllistämistä haittasivat korkeat välilliset työvoimakustannukset ja työvoiman käytön joustoa rajoittavat työmarkkinasäännökset. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, 1993)

Vuoden 1995 haastattelussa olivat mukana vain sellaiset pk-yritykset, joiden henkilöstömäärä oli alle 250 henkilöä. Uusien työntekijöiden palkkaamisen suurimpana esteenä pidettiin työn sivukuluja (taulukko 7). Taulukosta nähdään myös, että kustannukset eivät ole ainoa työllistämispäätökseen vaikuttava tekijä.

Taulukko 7 Uusien henkilöiden työllistämisen esteet pk-yrityksissä, suurin este
(Kauppa- ja teollisuusministeriö, 1995)

Palkan sivukulut	Jäykät työehdot	Ei saatavissa amm.taitoisia	Muut syyt	Ansiosidonn. työttömyysturva	Byrokratia
41%	20%	18%	11%	3%	3%

Lähes kolmasosa niistä yrityksistä, joille sivukulut oli suurin työllistämisen este, ilmoitti palkkaavansa yritykseensä lisää henkilökuntaa, mikäli välillisiä työvoimakustannuksia alennettaisiin olennaisesti. Lähes yhtä suuri myönteinen vaikutus työllisyyden kannalta olisi työmarkkinoita säätelevän byrokratian vähentämisellä. (Kauppa- ja teollisuusministeriö, 1995)

Vuonna 1996 suoritettiin työllistämisen esteitä kartoittava tiedustelu Suomen Yrittäjien jäsenyrityksille. Mukaan otettiin yritykset, joiden henkilöstömäärä yrittäjät mukaan lukien oli vähintään neljä ja enintään 200. Kohderyhmän toimialajakauma vastasi todellista pk-yritysten toimialajakaumaa. Edellisvuoden tapaan työn sivukuluja pidettiin yrityksissä kaikkein merkittävimpana työllistämisen esteenä (taulukko 8). Kaikista vastanneista noin 70 prosenttia asetti työn sivukulut kahden tärkeimmän työllistämistä estävän tekijän joukkoon. Muita merkittäviä työllistämistä haittaavia tekijöitä olivat yhtäältä markkinatilanne ja toisaalta työlainsäädännön ja työehtosopimusten määräykset. (Kemppainen ym. 1996)

Taulukko 8 Työllistämisen esteet tärkeysjärjestyksessä, kumulatiivinen %-osuus kaikista vastanneista, n=499 (Kemppainen ym. 1996)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	Ei tärkeä
Sivukulut	43,3	71,9	89,0	93,6	94,2	94,8	95,0	100,0
Kysyntä	31,7	43,3	54,5	66,9	72,7	83,0	83,6	100,0
Työehdot	13,2	44,1	63,7	82,4	87,8	89,6	89,6	100,0
Epävarmuus	5,8	24,6	51,1	71,5	80,0	82,2	82,4	100,0

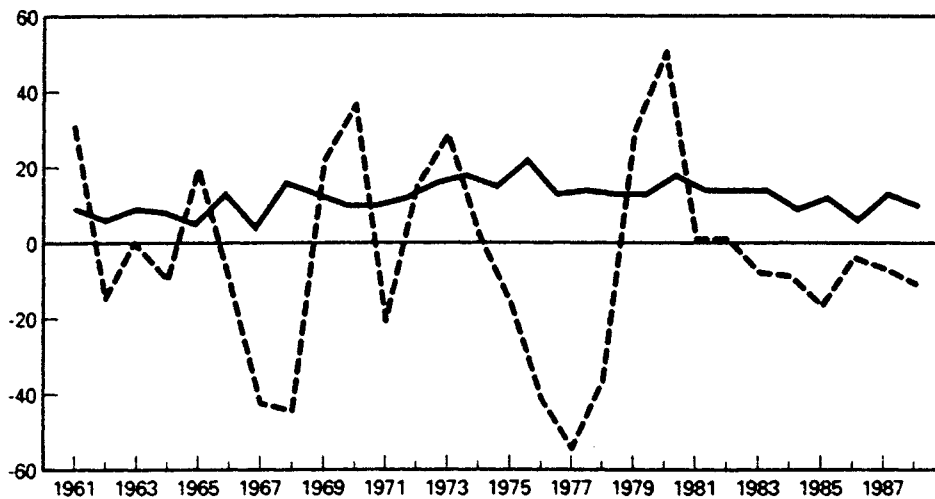
6.2 Tulosten luotettavuudesta

Haastattelututkimusten suurimpana ongelmana on se, että selkeitä harhoja, kuten vapaamatkustajaongelmaa, ei voida eliminoida kokonaan pois. Nimettömissä kyselyissä yrittäjien kannattaa vaatia työllistämisen nimissä etuuksia, vaikkeivat aikoisikaan työllistää lisähenkilöstöä. Joustotiedustelussa vapaamatkustajaongelmaa on yritetty pienentää esittämällä mahdollisimman neutraaleja kysymyksiä. Lisäksi vastausten johdonmukaisuutta tarkkailtiin asettamalla kontrollikysymyksiä.

Pk-yrittäjien, mikä nykyisin tarkoittanee yhtä kuin koko kansantalouden, työllistämismahdollisuuksien kannalta välillisten työvoimakustannusten ja työllisyyden välisessä yhteydessä on ehkä sittenkin, mahdollisista haastattelutulosten harhoista huolimatta, olennaista nimenomaan työnantajille koituvien kustannusten tarkkailu. Ensinnäkin on selvää, ettei julkinen sektori voi enää paikata yksityisen sektorin heikkoa työllisyyskehitystä samalla tavalla kuin esimerkiksi 1970-luvulla. Yksityisellä sektorilla työllisten määrä on pääsääntöisesti alentunut (kuvio 5, s.42); ainoastaan muutamina taloudellisen kasvun vuosina työllisyys on kohentunut hetkellisesti. Koko kansantalouden tasolla yksityissektorin työllistämisiongelmat eivät ole näkyneet, koska julkisen sektorin positiiviset työllistämislukemat ovat tasapainottaneet kehitystä.

Kuvio 5 Työllisyyden vuosimuutokset julkisessa ja yrittäjätoiminnassa 1961-1988
(Lilja ym.1990)

(tuhat henkilöä)

7 KOHTAANTOVAIKUTUS TALOUSHISTORIALLISTESTA NÄKÖKULMASTA

Seuraavaksi esitettävällä taloushistoriallisella katsauksella ei pyritä kuvaamaan täydellisesti kuinka Suomen työmarkkinat toimivat. Kuvauksen ensisijaisena tavoitteena on etsiä loogista yhteyttä välillisten työvoimakustannusten korotusten ja nimellispalkkakehityksen välillä; voidaanko kustannuserien välillä havaita jonkinlaista korrelaatiota? onko mahdollinen korrelaatio positiivinen vai negatiivinen? aiheutuuko mahdollinen riippuvuussuhde tutkittavien kustannuserien keskinäisestä syy-seuraus - suhteesta vai jonkin kolmannen tekijän vaikutuksesta? Jos kustannuserien välillä ei ole havaittavissa riippuvuutta, niin voidaako kustannuserien kehitystä selittää jonkin muun tekijän avulla? Historiallisella tarkastelulla voidaan talousteoreettisten käyttäytymisoletusten suhdetta verrata työmarkkinoilla tapahtuneeseen 'todelliseen' käyttäytymiseen. Näin saadaan ehkä parempi käsitys siitä, miten hypoteettisdeduktiivisiin malleihin saataisiin hypoteesejä, jotka perustuisivat induktiiviseen päättelyyn.

Välillisten työvoimakustannusten nousun ja nimellispalkkojen välisen riippuvuuden selvittämiseksi joudutaan työmarkkinoiden historiallista kehitystä kuvaamaan pitkältä ajanjaksolta. Työn sivukulujen ja nimellispalkkojen yhtä aikaisen kehityksen seuraaminen Suomen teollisuuden osalta, lähes koko itsenäisyyden eli vuosien 1917-1996 ajalta, vaikuttaa luonnollisesti esityksen tarkkuuteen; kustannuserien kehitystä joudutaan kuvaamaan seuraavissa osioissa varsin yleisellä tasolla, eikä muiden taloudellisten tekijöiden vaikutusta nimellispalkkakehitykseen voida tässä yhteydessä ottaa huomioon.

7.1 Epävakaat työmarkkinat v.1917-1936

Ammatillinen järjestäytyminen voimistui Suomen itsenäistyttyä ja palkansaajia edustava Suomen Ammattijärjestö (SAJ) kasvoi nopeasti yli 160 000 jäsenen joukkovoimaa edustavaksi etujärjestöksi. Uusi jäsenkunta oli pääosin kumouksellisten menettelytapojen kannalla (Puntila, 1977, s.100). Työnantajapuoli vastasi tilanteeseen vahvistamalla liittoaan. Vuoden 1918 alussa Suomen Yleisestä Työnantajaliitosta tuli Suomen Työnantajain Keskusliitto (STK). Liiton tehtävänä oli toimia Suomen työnantajain keskusjärjestönä etupäässä teollisuuden etujen valvojana ja edistäjänä. (Mansner, 1981, ss.156, 176 - 180)

Vuoden 1918 sota ja Suomen Kommunistisen Puolueen hallitseva asema työntekijäjärjestöissä synnyttivät STK:ssa kielteisyyttä työehtosopimuksia ja pelkoa ammattiyhdistysliikkeen valta-aseman voimistumista kohtaan. Mainittujen syiden vuoksi työmarkkinaosapuolten välillä ei ollut luottamusta eikä neuvotteluyhteyttä kahteenkymmeneen vuoteen, joten ajanjaksolla palkat sovittiin pääasiassa yritystasolla (Kauppinen, 1993, s.48, Kyntäjä, 1993, s.103, Urponen, 1994, s.176)

Poliittinen tilanne

Vuoden 1917 alkupuolella Suomessa oli sosiaalidemokraattinen eduskunta. Venäjän väliaikaisen hallituksen hajotettua eduskunnan, alkoi vuoden 1917 lokakuusta porvarienemmistöisten hallitusten lähes kahdenkymmenen vuoden kausi. Poikkeuksia olivat ainoastaan vuoden 1927 sosiaalidemokraattinen vähemmistöhallitus ja vuosien 1922 ja 1924 virkamieshallitukset. (Rasila ym. 1980, ss.112 - 244)

Sosiaalidemokraattisen puolueen hajaannus vuonna 1918 jakoi ammattiyhdistysliikkeen kahteen kilpailevaan järjestöön, jolloin luonnollisesti palkansaajapuolen neuvotteluasema työmarkkinoilla heikkeni. Keskusjärjestön jakautuminen aiheutti jäsenmäärän laskun, eikä SAK ei kyennyt toteuttamaan vielä 1930-luvun pulavuosinakaan aktiivista työmarkkinapolitiikkaa (Mansner, 1981, s.201)

Työmarkkinat

Yritysten ohella työmarkkinoiden kehitykseen pystyi vaikuttamaan myös valtio. Julkinen valta piti työntekijöiden aseman parantamista tehokkaana ja valtion taloudelle edullisena keinona pyrkiessään vahvistamaan yhteiskunnan sisäistä rakennetta. Valtion toimintaa ohjasi halu tinkiä sosiaalikustannuksista, joten valtio keskittyi uudistamaan työelämää siten, että uudistuksista koituneet kustannukset voitiin määrätä työnantajien maksettaviksi. (Urponen, 1994, s.174)

Vuonna 1917 työaikaa lyhennettiin kahdeksaan tuntiin ja saatettiin voimaan työttömyysvakuutus ja tapaturmavakuutusuudistus. Vuosina 1922-1924 hyväksyttiin työoikeuden perusnormisto. Normisto sisälsi muun muassa työsopimus- ja työehtosopimuslait. Lait hyväksyttiin STK:n vastustuksesta huolimatta. Esimerkiksi työajan lyhentämistä STK vastusti, koska järjestö arvioi uudistuksen korottavan palkkakustannuksia noin 37 prosenttia. Käytännössä työehtosopimukset jäivät unohduksiin, koska työnantajat katsoivat sopimusten sitovan liiaksi yritysten toimintaa. Lisäksi sopimusten palkkaeroja tasoittavaa vaikutusta pidettiin huonona tunnollisia ja ammattitaitoisia työntekijöitä kohtaan. STK halusi itse määritellä sosiaalisen toimintansa laajuuden, mutta julkisen vallan päätösten myötä lakisääteisten välillisten työvoimakustannusten osuus kasvoi. (Mansner, 1981, ss.156 - 160, 343)

7.2 Palkkasäännöstelyn kausi v. 1937-1955

Julkisen vallan voimakas osallistuminen työmarkkinoiden toimintaan ja työmarkkinasuhteiden muutokset saivat STK:n pyrkimään kohti työmarkkinajärjestöjen välistä yhteistyötä. Kehitystä työmarkkinajärjestöjen yhteistyön suuntaan auttoi Suomen Sosiaalidemokraattisen Puolueen siirtyminen parlamentaarisen järjestelmän kannalle. Työmarkkinoiden järjestäytyminen hyväksyttiin niin sanotulla tammikuun kihlauksella vuonna 1940. Ammatillinen järjestäytyminen lisääntyi sekä työnantaja- että työntekijäjärjestöissä. Voimistunut ammattiyhdistysliike pyrki estämään työntekijöiden etujen heikennykset ja lisäsi osaltaan painetta työehtosopimuslinjalle siirtymiseen. Työehtosopimustoiminnan käynnistyminen onnistui kuitenkin vasta sen jälkeen, kun yhteiskunnan poliittiset voimasuhteet vuonna 1945 muuttuivat. (Mansner, 1981, s.455, Mansner, 1984, s.194, Urponen, 1994, ss.216 - 219)

Poliittiset asetelmat

Vuonna 1937 Suomessa siirryttiin niin sanottuun punamultahallituskauteen. Päähallituspuolueina olivat sosiaalidemokraatit ja maalaisliittolaiset. 1940-luvun alkupuolella muodostettiin laajapohjaisia hallituksia sosiaalidemokraattien johdolla. Vuosien 1945 - 1948 hallituksia kutsutaan kansanrintamahallituksiksi. Kyseisenä aikana hallituksissa toimi myös Suomen Kansan Demokraattinen Puolue. Kansanrintama - ajan jälkeen jatkui punamultahallitusten aika siten, että väliin mahtui muutama porvarienemmistöinen hallitus. (Rasila ym.1980, ss.244, 298)

Sosiaaliset uudistukset

Vuoden 1937 kansaneläkelaki aloitti uudenlaisen laajamittaisen sosiaaliturvan rakentamisen. Hallituksen ajaman uudistuksen erikoisuutena oli työnantajien maksuosuuden määräytyminen maksettujen palkkojen perusteella. Sosiaaliturvamaksut koskivat myös muita kuin teollisuustyönantajia. Lain mukaan kaikki täysi-ikäiset Suomessa asuvat työkykyiset henkilöt kuuluivat vanhuus- ja työkyvyttömyysvakuutuksen piiriin. Kansaneläkelaki tuli kokonaisuudessaan voimaan vasta vuonna 1939. Samaan aikaan otettiin käyttöön uusi vuosilomalaki. Laissa vuosiloman pituus määräytyi työssä-olovuosien perusteella. Vuonna 1945 paperiteollisuuden sopimukseen kirjattiin määräys työsopimuslain mukaisesta irtisanomisajasta ja kahden viikon sairausajan palkasta. (Mansner, 1984, s.413, Urponen, 1994, s.200)

Vuoden 1946 työsopimuslailla korvattiin aiempi, käytännössä lähes vaille merkitystä jäänyt työehtosopimuslaki. Työehtosopimusjärjestelmä antoi työnantajalle kuulunutta ratkaisuvalltaa järjestöille. Järjestelmän myötä palkoista ja muista työehdoista sovittiin työmarkkinajärjestöjen kesken. Työpaikoilla ei saanut tehdä työehtosopimuksen kanssa ristiriidassa olevia työsopimuksia. Työehtosopimuksella taattiin siis työntekijöille työehtojen vähimmäistaso. (Mansner, 1984, s.250, Saarinen, 1993, s.34)

Ensimmäisissä työehtosopimusneuvotteluissa palkoilla oli vähäisempi rooli kuin myöhemmin, koska palkkasäännöstelykaudella hallitus teki palkkapäätökset. Sen sijaan heti alusta lähtien työehtosopimukset johtivat sosiaalipoliittisiin uudistuksiin lisäten työnantajien lakisääteisiä välillisiä työvoimakustannuksia. (Mansner, 1984, s.187)

Erityisesti työehtosopimusjärjestelmän neljä ensimmäistä vuotta kasvattivat voimakkaasti työn sivukuluja. Esimerkiksi vuonna 1946 säädetty uusi vuosilomalaki pidensi palkansaajien palkallista lomaa kahdesta viikosta kolmeen viikkoon. Toinen merkittävä

uudistus koski perheellisiä työntekijöitä; vuonna 1947 palkansaajille ryhdyttiin maksamaan lapsilisää, ja seuraavana vuonna otettiin käyttöön työnantajien rahoittama yleinen lapsilisäjärjestelmä. (Urponen, 1994, s.216, Mansner, 1984, ss. 286, 401 - 407)

Nimellispalkat

Suomen eduskunta ja hallitus pitivät valtion osallistumista työmarkkinaratkaisuihin poliittisesti välttämättömänä, joten sotavuosina ja sotakorvausten alkua ajoista aina vuoteen 1950 palkat olivat julkisen vallan kontrollin ja päätösvallan alaisia.

Vuonna 1940 hallitus velvoitti työnantajia nostamaan palkkoja 5 - 10 prosenttia. Korotuksesta huolimatta uusia palkkavaatimuksia tuli työnantajaliitoille jo vuoden 1940 lopulla. Työmarkkinajärjestöjen neuvottelut etenivät hitaasti, joten hallitus antoi palkkajulistuksen helmikuussa 1941. Järjestöjä kehoitettiin sopimaan palkankorotuksista siten, että elinkustannusten nousu kompensoituu kahdella kolmanneksella. Vuonna 1945 hallituksen palkkapäätöksessä päästiin elinkustannusten hyvittämisessä täyteen kompensatioon ja vuosina 1947-1950 jopa ylikompensatioon. (Mansner, 1984, ss.30, 40 - 43, Pihkala ym. 1982, s.362)

Palkkasäännöstelystä luovuttiin vuonna 1950. SAK kohdisti palkkavaatimuksensa STK:lle. Yleislakon uhka sai hallituksen puuttumaan kiistaan ja epävirallisesti palkkasäännöstely jatkui. Palkkakiistan ratkaissut sopimus toi indeksisidonnaisuuden takaisin ja korotti palkkoja viisitoista prosenttia. Hallitus yritti hillitä inflaatiota vuoden 1951 ns. linnarauhasopimuksella eli täydellisellä hinta- ja palkkasululla. Vakautussopimuksella sovittiin palkkapolitiikasta vuoteen 1956 saakka. SAK vastusti sopimusta, mutta järjestö ei kyennyt pakottamaan hallitusta perumaan päätöstä. Talouden vakauttamista täydennettiin vielä hallitusohjelmalla. STK:n edustajat eivät olleet mukana

neuvotteluissa. Sitä vastoin SAK sai toteutettua vaatimuksensa täysautomaattisesta indeksiehdosta. Vuoteen 1956 mennessä teollisuuden nimellispalkat nousivat 25 kertaisiksi talvisotaa edeltäneestä ajasta.(Mansner, 1984, ss.347-377, Pihkala ym. 1982, s.363)

7.3 Työmarkkinasuhteet vakiintuvat v.1956 - 1967

Työmarkkinoilla alkoi yleislakosta rauhallinen kausi. Työmarkkinajärjestöt saivat toimia suhteellisen itsenäisesti. Työmarkkinasuhteet vakiintuivat, toimihenkilöiden järjestäytyminen voimistui ja käytiin pelisääntökeskustelujen ensimmäinen kierros. SAK:n hajoaminen vaikeutti jälleen etujärjestötoimintaa. STK auttoi ammattiyhdistysliikettä eheytymään, koska työehtosopimukset haluttiin solmia keskusjärjestötasolla. (Kyntäjä, 1993, s.83, Mansner, 1990, ss.96 - 99,159)

Poliittiset olot

Ajanjaksolla maan hallitukset olivat heikkoja ja lyhytikäisiä eivätkä osallistuneet työmarkkinoiden kehityksen ohjaamiseen. Sosiaalidemokraattisen Puolueen hajaannus vuonna 1958, heikensi myös palkansaajajärjestön asemaa työmarkkinoilla, koska SAK:n rinnalle syntyi jälleen kilpailevaksi keskusjärjestöksi Suomen Ammattijärjestö (SAJ). (Mansner, 1990, s.79, Rasila ym. 1980, s.298)

Palkat ja sosiaalietuudet

Teollisuuden nimellisansiot olivat vuonna 1957 lähes 15 prosenttia korkeammat kuin yleislakkoa edeltävänä vuonna, mutta nimellispalkkojen nousuvauhti taittui seuraavana vuonna. SAK:n korotusvaatimukset vuonna 1958 jäivät pitkästä ajasta yksinumeroisiksi luvuiksi; sovittiin kuuden ja puolen prosentin palkankorotuksista. Vuoden 1959 alussa maksettiin seitsemän prosentin yleiskorotus. Maltillisuus säilyi seuraavien vuosien ajan. Vasta vuosien 1964-1965 liittokohtaiset sopimukset korottivat nimellispalkkoja voimakkaasti. Teollisuuden hintakilpailukykyä jouduttiin liittokohtaisten sopimusten vuoksi parantamaan vuonna 1967 yli kahdenkymmenen prosentin devalvaatiolla.

Työajan lyhentämisvaatimukset ja ammattiyhdistysliikkeen hajoaminen aiheuttivat työmarkkinajärjestöjen neuvotteluissa vuonna 1958 enemmän vaikeuksia kuin markat. SAK halusi sopimukseen määräyksen 40 tunnin työviikosta. Työajan ei uskottu lyhentyvän heti, mutta ammattiyhdistysliike halusi sopia aikataulusta. (Mansner, 1990, s.242-252)

Eduskunnan toimesta toteutettiin kaksi merkittävää sosiaalipoliittista uudistusta. Vuonna 1961 eduskunta säätöi lain työntekijöiden eläkejärjestelmästä. Työeläkeläistä alkoi ansiosidonnaisen työeläkejärjestelmän kehittäminen, jonka uudistamista on jatkettu aina 1990-luvulle asti. Vuonna 1964 astui voimaan sairausvakuutuslaki. Lain valmistelun yhteydessä käytiin kiistaa lain sisällöstä ja sairausvakuutuksen organisaatiosta. STK halusi rajata vakuutuksen vähäosaisille siten, että suurteollisuudessa yleisesti käytössä ollut sairauskassajärjestelmä olisi laajennettu. STK:n kanta hävisi. SAK:n, sosiaalidemokraattisen puolueen ja maalaisliittolaisten edustajien voimin vakuutuksesta tuli koko väestöä koskeva siten, että korvaus koskee sekä hoitokustannuksia että työtulon menetystä. (Mansner, 1990, s.416, Urponen, 1994, s.236-239)

7.4 Keskitetyt työmarkkinat v.1968-1996

Tulopolitiikkaan siirtymisen kannatus STK:ssa perustui ensinnäkin ajatukseen tuottavuuden kasvun mukaisista palkankorotuksista. Vaikka vientiyriyten keskimääräisen tuottavuuden käyttäminen palkankorotusperusteena ei STK:n mielestä kohdellutkaan kaikkia yrityksiä tasapuolisesti, niin silti tuottavuuden kasvun mukaisia palkankorotuksia pidettiin parempana vaihtoehtona kuin työmarkkinoilla harjoitettua tuottavuuskehityksen ylittävää palkkapolitiikkaa. Työnantajat halusivat myös voimistaa työmarkkinajärjestöjen välistä sopimustoimintaa uskoen näin työrauhan parantuvan. (Mansner, 1990, s.252)

STK:n myönteinen suhtautuminen tulopolitiikkaan ei kuitenkaan ollut ratkaiseva askel työmarkkinoiden kehityksessä. Tulopolitiikkaan siirtymisen edellytys, STK:n myönteisen kannan lisäksi, oli ennenkaikkea sisäpoliittinen suunnanmuutos (Kyntäjä, 1993, s.195).

Politiikan suunta muuttuu

Sosiaalidemokraattisen Puolueen eheytyksen myötä SDP:stä tuli jo vuoden 1966 vaaleissa eduskunnan suurin puolue, ja muidenkin työväenpuolueiden menestyessä vaaleissa hyvin, eduskunnasta tuli vasemmistoenemmistöinen. Maahan muodostettiin jälleen niin sanottu kansanrintamahallitus. Vasemmistopuolueiden ja keskustan muodostamien hallitusten aika kesti aina vuoteen 1987 asti. (Mansner, 1990, s.90, Rasila ym. 1980, ss.283-284)

Tulopolitiikan nousun vuodet 1968-1976

Vuoden 1968 tulopoliittinen kokonaisratkaisu, Liinamaan ensimmäinen sopimus, syntyi vuoden 1967 suuren devalvaation jälkitilanteessa. Sopimuksen aloite ja päälinjat syntyivät STK:n ja SAK:n neuvotteluissa. Hallitus hyväksyi kokonaisratkaisun, mutta ei ollut allekirjoittajien joukossa. Allekirjoittaminen olisi vaatinut ensin eduskuntakäsittelyn, eivätkä hallitus ja etujärjestöt halunneet päästää eduskunnassa sopimuksia vastustavia ryhmiä taktikoimaan määrävähemmistösäännöksillä. Eduskunnan porvarilliset puolueet syyttivät hallitusta lainsäädäntövallan siirtämisestä tulopoliittisille koneistolle.

Vakautusratkaisulla nimellispalkkoja nostettiin kolme prosenttia. Palkkojen ohella sovittiin ammattiyhdistysliikkeen jäsenmaksuista. Maksut muutettiin verovähennyskelpoisiksi ja työnantajien perittäviksi. Jäsenmaksusopimus syntyi, koska työnantajille oli tärkeätä saada aikaan kaksivuotinen vakautussopimus, eikä sopimusta olisi syntynyt elleivät työnantajat olisi suostuneet keräämään ammattiyhdistysliikkeen jäsenmaksuja. (Kauppinen, 1993, s.49, Mansner, 1990, ss.100-101, 288-291)

Jäsenmaksusopimuksen myötä ammattiyhdistysliike voimistui, koska jäsenmäärä lisääntyi jäsenyyden muututtua entistä vaivattomammaksi. Jäsenmaksutulojen kasvu vahvisti palkansaajajärjestöjä taloudellisesti. Palkansaaja- ja toimihenkilöjärjestöjen voimakas kasvu 1970-luvulla lisäsi järjestöjen neuvotteluvoimaa työmarkkinoilla. (Kauppinen, 1993, s.49) Neuvotteluvoiman parantuminen on yksi tekijä, joka nostaa Kianderin (s.14, 1990) mukaan palkkavaatimuksia.

Seuraava tulopoliittinen sopimus vuonna 1970 oli yksivuotinen vakautussopimus. Nimellispalkkoja korotettiin 12 prosenttia. Sopimukseen kirjattiin pyrkimys päästä jatkossa institutionaalisesti vakiintuneempaan järjestelmään. Samalla tulopolitiikan kehittämisen painopiste siirtyi taloudellisista kysymyksistä selvästi sopimuspolitiikan

poliittis-organisatoristen edellytysten tarkasteluun. Pääongelmaksi nousi valtiovallan ja etujärjestöjen valta- ja vastuusuhteet. (Kyntäjä, 1993, ss.199-200, Mansner, 1990, s.308)

Koko kolmivuotinen vakauttamiskausi oli palkansaajille poikkeuksellisen edullinen. Teollisuuden nimellisansiot nousivat yhteensä 28 prosenttia. Silti samaan aikaan vietiin päätökseen viikottaisen työajan lyhentäminen neljäänkymmeneen tuntiin sekä parannettiin työeläkkeitä, työttömyysvakuutusta ja työkyvyttömyyseläkkeitä. (Mansner, 1990, ss.100-101,300-308)

Tulopoliittista ratkaisua vuodelta 1971 kutsutaan UKK -sopimukseksi. Edellisenä vuonna säädetty uusi työsopimuslaki teki työehtosopimuksista kaikkia työnantajia sitovia. Käytännössä yleissitovuus teki alimmista palkoista vähimmäispalkkoja Palkankorotukset ylittivät moninkertaisesti tuottavuuden nousun. Välillisten työvoimakustannusten rakennetta muutti muun muassa työnantajien palkanmaksuvelvollisuuden pidentäminen kolmeen viikkoon sairasloman osalta. (Mansner, 1990, ss.208, 319-334)

Vuoden 1972 tulopoliittinen sopimus, HL-sopimus sisälsi entistä laajemman "sosiaalipaketin". Palkansaajien vuosilomaa pidennettiin, lomaltapaluuraha otettiin käyttöön, sairausajan karenssipäivistä leikattiin taas yksi ja eläketurvaa parannettiin. Uudistukset lisäsivät työvoimakustannuksia seitsemällä prosenttiyksiköllä. Öljykriisi ei vaikuttanut vuoden 1973 työehtosopimukseen. Tulopoliittiseen kokonaisratkaisuun ei päästy, joten käytiin liittokohtainen kierros. Nimellispalkkoja korotettiin 17 prosenttia. Liittokohtaisen sopimuskierron tuloksiin pettyivät sekä työnantajat että palkansaajat. (Mansner, 1990, ss.342-356)

Tulopolitiikan nousun vuosina tulopoliittiset kokonaisratkaisut sisälsivät laajoja sosiaalipaketteja, ja samaan aikaan nimellispalkkojen korotukset olivat pääsääntöisesti yli kymmenen prosenttiyksikköä.

Konsensuksen aika 1977-1996

Sopimuspolitiikan suunta muuttui hitaasti "ulosmittauksesta" vakautukseen. Vasta vuonna 1977 teollisuuden nimellispalkkojen nousu jäi yksinumeroisiin prosentteihin ensimmäisen kerran vuoden 1969 jälkeen. Vuosina 1980-85 nimelliskorotukset olivat keskimäärin 8,6 prosenttia, vuosina 1985-90 9,0 prosenttia ja 1990-luvulla alle viisi prosenttia (Asplund, 1991, s. 5) kymmenen. samoin välillisten työvoimakustannusten kasvu hidastui selvästi 1980-luvulla. Julkisen vallan veroratkaisuista tuli olennainen osa tulopolitiikkaa. (Jonninen, 1989, s.12-20, Mansner, 1990, ss.340-356)

Vuosina 1990-1996 lakisääteisten välillisten työvoimakustannusten kasvu näyttää pysähtyneen lähes kokonaan (Statistics Finland, 1996, s.7). Työn sivukulut tosin lisääntyivät työttömyysvakuutusmaksujen kymmenkertaistuessa työttömyyden vuoksi vuonna 1993 (Kettunen, 1993b, s.349). Nimellispalkkojen nousu on työn sivukulujen hitaasta kehityksestä huolimatta jäänyt 1990-luvulla jatkuvasti alle viiden prosentin. (Statistics Finland, 1997, s.3) Viimeaikaiselle palkkakehitykselle on siis ominaista sekä työn sivukulujen että sopimuskorotusten entistä maltillisempi kehitys.

7.5 Yhteenveto

Itsenäisyyden alkutaipaleella palkoista sovittiin pääosin yritystasolla, koska työmarkkinaosapuolten välillä ei ollut neuvotteluyhteyttä. Eduskunta puolestaan pyrki parantamaan palkansaajien asemaa työmarkkinoilla taatakseen yhteiskuntarauhan. Vuonna 1917 SAK:n palkkavaatimukset olivat suuret, vaikka työaika lyhennettiin. Seuraavasta vuodesta alkaen nimellispalkkojen nousu jäi vuositasolla keskimäärin yhteen tai kahteen prosenttiin aina lamavuosiin 1929-1933 saakka, jolloin työntekijöiden

nimellispalkat laskivat. Samanaikaisesti ei kuitenkaan toteutettu työn sivukuluja lisääviä uudistuksia. Toisin sanoen nimellispalkat myötäilivät vuosina 1918-1936 kansantaloudellista kehitystä.

Säännöstelykaudella toteutetuista sosiaalisista uudistuksista vuosien 1937, 1946-1948 ratkaisut korottivat välillisiä työvoimakustannuksia voimakkaimmin. Nimellispalkkojen kehitys oli samanaikaisesti nopeaa. Korotukset olivat pääsääntöisesti yli kymmenen prosenttiyksikköä. Välillisten työvoimakustannusten nousu ei näytä alentaneen teollisuuden nimellispalkkoja, vaan palkkavaatimukset kasvoivat yleilakkoon saakka. Esimerkiksi kustannuksiltaan kalliin lapsilisä uudistuksen yhteydessä palkkoja korotettiin noin 40 prosenttia (Mansner, 1984, s.43). Välillisten työvoimakustannusten taaksepäin siirtyminen eli negatiivinen korrelaatio näyttää kääntyvän positiivisen korrelaation suuntaan a posteriori -tiedon perusteella, koska suurten sosiaalisten uudistusten yhteydessä nimellispalkkojenkin nousuvauhti näyttää voimistuneen.

Nimellispalkkojen korotukset olivat vähäisiä yleislakon jälkeen ja säilyivät maltillisena 1960-luvun puoliväliin saakka. Välillisten työvoimakustannusten nollakasvun vaihe päättyi 1960-luvun alussa. Uusista ratkaisuista työnantajille kalleimpia olivat eläkejärjestelmästä ja sairausvakuutuksesta koituneet maksut; maksurasitus oli sitä suurempi mitä enemmän yrityksessä oli työntekijöitä. Palkkakehityksen maltillisuus alkoi jo vuonna 1958, joten vuoden 1961 välillisten työvoimakustannusten nousu ei muuttanut nimellispalkkakehitystä. Sen sijaan vuoden 1964 välillisiä työvoimakustannuksia korottaneen sairausvakuutus uudistuksen yhteydessä nimellispalkkatkin nousivat merkittävästi. Kohtaantovaikutusta eli työn sivukulujen taaksepäin siirtymistä ei näytä tapahtuneen vielääkään. Itseasiassa 1950-luvun lopulla molemmat kustannuserät kasvoivat maltillisesti, ja nimellispalkkojen pienten korotusten kausi päättyi vuoteen 1964, jolloin

työnantajien sova-maksut nousivat merkittävästi. Säännöstelykaudella voi sanoa vuoden 1961 palkkaratkaisua poikkeukselliseksi, koska tällöin sova-maksujen korotus oli suuri, nimellispalkkojen nousu erittäin maltillista, vaikka eläkelakien myötä sova-maksut kasvoivat merkittävästi.

Tulopolitiikan kauden alussa, vuosina 1968-1976, sekä nimellispalkat että sova-maksut kasvoivat nopeasti. Välillisiä työvoimakustannuksia korottavilla sosiaalipoliittisilla uudistuksilla ei siis edelleenkään ollut nimellispalkkoja alentavaa tai edes nimellispalkkavaatimuksia hillitsevää vaikutusta. Välillisten työvoimakustannusten nimellispalkkoja alentavan vaikutuksen puuttuminen tarkoittaa sitä, että tulopoliittisiin ratkaisuihin sisältyneet sova-maksujen korotukset ovat vaikuttaneet täysimääräisinä yritysten työvoimakustannuksiin korottaen kokonaistyövoimakustannuksia. Teollisuuden hintakilpailukyky on korotusten myötä yleensä heikentynyt, ja siten myös työllistämismahdollisuudet ovat vähentyneet. Koti-markkinoilla toimiville yrityksille kustannuskehitys ei olisi välttämättä aiheuttanut yhtä suuria ongelmia kuin teollisuudessa, mikäli palkansaajien reaalisen ostovoiman kasvu olisi jatkunut, mutta vuosina 1975-1977 palkansaajien reaaliensiot eivät kasvaneet, vaikka nimelliskorotukset olivat suuria.

Kohtaantovaikutusoletuksen (sova-maksujen korotuksen taaksepäin siirtyminen) vastainen kehitys työmarkkinoilla jatkui myös vuosina 1977-1987. Sova-maksujen nousuvauhti taittui, ja samanaikaisesti nimellispalkkojen korotukset jäivät edellistä ajanjaksoa alhaisemmalle tasolle. Vuoteen 1987 mennessä välillisten työvoimakustannusten rakenne oli jo lähes nykyisen kaltainen; työn sivukulujen osuus kokonaistyövoimakustannuksista on vakiintunut noin 45 prosentin tasolle. Viimeisen kymmenen vuoden aikana on harjoitettu erittäin maltillista tulopolitiikkaa; välillisiä työvoimakustannuksia kasvattavia etuuksia ei ole lisätty, ja nimellispalkkojen nousuvauhti on jäänyt alle viiden prosentin.

8 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

8.1 Kustannuserien välinen korrelaatio

Taloushistoriallisen tarkastelun perusteella välillisten työvoimakustannusten ja nimellispalkkojen välillä näyttää vallitsevan positiivinen korrelaatio. Välilliset ja välittömät työvoimakustannukset ovat muuttuneet yleensä samalla tavalla; kun työn sivukulujen kasvu on voimistunut, niin myös palkankorotukset ovat olleet suuret, ja vastaavasti vähäisten sosiaaliuudistusten yhteydessä on tehty maltilliset sopimuskorotukset. Välillisten ja välittömien palkkojen yhtäaikainen samansuuntainen kehitys ei kuitenkaan vielä merkitse todellista syy-yhteyttä.

Asplundin (1986) regressioanalyysillä saama tulos sova-maksujen korotuksen nimellispalkkoja alentavasta vaikutuksesta vuosien 1960-1984 osalta vastaa työmarkkinoiden historiassa havaittavaa palkkakehitystä. Asplundin tutkimustuloksen mukaan nimellispalkkayhtälössä sova-maksukerroin on nolla. Tuloksen mukaan sova-maksujen korotuksilla ei ole nimellispalkkoja alentavaa vaikutusta eli kustannuserien välillä ei näin mitattuna ole negatiivista riippuvuussuhdetta. Toisin sanoen sova-maksujen korotukset jäävät kokonaan työnantajien kannettavaksi.

Oleellisinta kansantaloudellisten mallien antamien tulosten luotettavuuden kannalta ei ole mukaan otettavien muuttujien määrä vaan se, miten mukaan otettavat suureet määritellään (esimerkiksi kannattavuus) ja mitä tekijöitä jätetään kokonaan tutkimuksen ulkopuolelle. Suomen korporativistisilla työmarkkinoilla palkkaratkaisuihin vaikuttavat merkittävässä määrin työmarkkinajärjestöjen ohella maan hallituksessa ja eduskunnassa kulloinkin

vallitsevat poliittiset voimasuhteet. Työllisyyttä ja työllisyyteen vaikuttavia tekijöitä arvioitaessa on työvoimakustannusten ja muiden taloudellisten indikaattoreiden ohella huomioitava edellämainittujen poliittisten vaikuttajien ja teollisuusyritysten lisäksi myös pk-yritykset, joista valtaosalla ei kuitenkaan ole palkkaratkaisujen suhteen lainkaan päätösvaltaa.

Kansantaloustieteellisen tutkimuksen praktisuutta saattaa heikentää se, että taloudelliset ilmiöt selitetään yksinomaan taloudellisten suureiden avulla, ilman yhteiskuntatieteellistä aspektia. Välillisten työvoimakustannusten työllisyysvaikutuksia arvioivien mallien realistisuutta voidaan ehkä lisätä, jos taloudellisiin 'tosiseikkoihin' nojautuvia käyttäytymishypoteeseja halutaan/voidaan määritellä induktiivisesti eli työmarkkinoilla havaitun käyttäytymisen perusteella. Parametrien estimointien osalta tutkimusten realistisuutta voidaan parantaa siirtymällä toimialatasoisesta tarkastelusta entistä disaggregoidumman havaintoaineiston käyttöön. Tietenkin on mahdollista, että Suomen talous kehittyä vapaamman markkinatalouden suuntaan. Tällöin nykyinen kansantaloustieteellinen tutkimustraditio (taloudellisten tekijöiden korostaminen ja institutionaalisten tekijöiden sivuuttaminen) on perusteltu.

8.2 Kausaalisuus

Talousteoreettisesti ei voida järkevästi perustella, että sova-maksujen korotukset aiheuttaisivat nimellispalkkojen kasvun. On todennäköistä, että sova-maksujen ja nimellispalkkojen samanlainen kehitys selittyy muiden taloudellisten suureiden tai institutionaalisten tekijöiden vaikutuksesta. Mikäli nimellispalkkoja korottavien taloudellisten muuttujien vaikutus on ollut pääsääntöisesti voimakkaampi kuin nimellispalkkoja alentavien taloudellisten 'voimien' vaikutus, palkkojen

samansuuntaisen kehityksen voi selittää taloudellisten indikaattorien avulla. Toisaalta kustannuserien samanlaista kehitystä voidaan arvioida myös institutionaalisten tekijöiden avulla. Poliittisen historian ja työmarkkinoiden historian synteessin perusteella poliittisten voimasuhteiden keskittyminen näyttää vaikuttavan palkkojen kehitykseen.

Erityisen merkillisiä työmarkkinaratkaisut ovat olleet sova-maksujen taaksepäin siirtymishypoteesin kannalta silloin, kun a) suurten sosiaalipoliittisten uudistusten yhteydessä on toteutettu 'huimat' palkankorotukset tai b) palkankorotukset ovat jääneet pieniksi samanaikaisesti työn sivukulujen hitaamman kehityksen aikana. Palkkojen 'vääransuuntaista', kehitystä voidaan selittää poliittisen valtajärjestelmän kautta. Työn sivukustannukset (erityisesti sosiaalivakuutusmaksut) ja nimellispalkat ovat nousseet voimakkaimmin pääsääntöisesti vasemmistopuolueiden vallan huippukausina vuosina 1947, 1968 ja etenkin 1970-luvun alkupuolella. Toisin sanoen mitä laajemmin työmarkkinoiden vaikutuskanavat (eduskunta+hallitus+ammattiyhdistysliike) ovat olleet vasemmistopuolueiden hallinnassa sitä varmemmin sova-maksujen ja nimellispalkkojen korotukset ovat suuria. Nimellispalkkoja korottavien taloudellisten tekijöiden vaikutuksen ei Suomessa välttämättä tarvitse olla samansuuruinen nimellispalkkoja alentavien tekijöiden kanssa. Näennäinen ristiriita teoreettisen hypoteesin, sova-maksujen korotukset näkyvät alempina nimellispalkkoina, ja historiallissa havaittavan palkkojen samansuuntaisen muutoksen välillä johtuu todennäköisesti työmarkkinajärjestöjen ja valtiovallan merkittävästä panoksesta palkkojen ohjailussa.

Tapahtunut historiallinen kehitys, esitetyn tulkinnan mukaan, osoittaa palkankorotusten tason määräytyvän poliittisten voimasuhteiden mukaisesti. Tuloksen perusteella voidaan ennustaa tulevaa palkkakehitystä. Nykyisen kaltaiset poliittiset asetelmat (mm. porvarienemmistöinen hallitus) takaavat todennäköisesti maltillisen palkkakehityksen, kun taas vallan keskittyminen vasemmistopuolueille aiheuttaa melko varmasti sekä välillisten että välittömien palkkojen suuremmat korotukset.

8.3 Tutkielman objektiivisuudesta

Työmarkkinoiden kansantaloustieteellinen tutkimus on ongelmallista ensinnäkin sen vuoksi, että työmarkkinat Suomessa eivät toimi markkinamekanismin ehdoilla. Näin ollen välillisten työvoimakustannusten työllisyysvaikutusta arvioitaessa on huomioitava myös työmarkkinajärjestöjen ja hallituksen vaikutus. Toisaalta työllisyyteen vaikuttaa niin moni muukin seikka kuin välilliset työvoimakustannukset, ettei yksittäisen taloudellisen indikaattorin vaikutusta tutkittavaan ilmiöön voida yksiselitteisesti erottaa muista tekijöistä.

Edellisen kaltaiset ennakkokäsitykset työmarkkinoiden toiminnasta ja tutustuminen vallitsevan tutkimustradition tutkimuksiin ovat ohjanneet tutkielman näkökulman valintaa. Taloudellisen ilmiön historiallisen kehityksen hahmottaminen pidemmältä ajanjaksolta johtaa siihen, että saadaan aikaiseksi ainoastaan yleisluontoinen kuvaus tapahtuneesta kustannuserien kehityksestä. Toisaalta lähestymistapa antaa mahdollisuuden tarkastella työmarkkinoilla toimivien ryhmien käyttäytymistä.

Historian tulkitseminen on aina subjektiivinen prosessi. Välillisten ja välittömien palkkojen yhtäaikaisen kehityksen voi ymmärtää eri tavalla vaikka käyttäisi samaa lähdeaineistoa. Toisaalta myös lähdemateriaalin valinta vaikuttaa siihen, millainen kuva kustannuserien välisestä kehityksestä muodostuu. Tutkielman kirjallisuudesta osa on työnantajajärjestöjen julkaisemaa aineistoa, mikä varmasti osaltaan lisää tutkielman subjektiivista luonnetta.

Työmarkkinoihin liittyvän tutkimuksen objektiivisuustavoitetta heikentää se, että tutkittavat ongelmat ovat luonteeltaan poliittisia, joten muun muassa tutkimuksessa tehdyt valinnat ovat arvovalintoja; tiettyjen teemojen, hypoteesien ja metodien valinnat

vaikuttavat siihen minkälaisia tuloksia voidaan saada. Jokaisen työmarkkinoita analysoivan tutkimuksen/tutkielman (tämänkin) lopputulos on siten aina arvosidonnainen. Mitä voimakkaammaksi välillisten työvoimakustannusten kohtaantovaikutus eli nimellispalkkoja alentava vaikutus arvioidaan sitä selvemmin otetaan kantaa siihen, voidaanko työn sivukustannuksia lisääviä uusia sosiaalisia etuisuuksia työntekijöille myöntää ilman haitallisia työllisyysvaikutuksia. Vastaavasti kansantaloustieteessä lähes aksioomana pidetyn sova-maksujen negatiivisen nimellispalkkavaikutuksen kyseenalaistamista voidaan pitää talouspoliittisena kannanottona työvoimakustannusten rajoittamisen puolesta. Toisin sanoen käsiteltävä tutkimuskohde on sellainen, että alkuoletukset, esiin nostettavat teemat, teoreettiset hypoteesit, tutkimustulokset ja tulosten tulkinnat ovat aina talouspoliittisia kannanottoja; joko palkansaajien tai työnantajien puolesta.

LÄHDELUETTELO

- Asplund R. (1986) Short-run tax-push inflation in Finland, Economic Planning Centre, Helsinki.
- Asplund R. (1991) Palkkaerot Suomen teollisuudessa, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos B 91, Helsinki.
- Calmfors L. - Nymoer R. (1990) Real wage adjustment and employment policies in Nordic countries, Institute for international economic studies, Stockholm.
- Eriksson T. - Suvanto A. - Vartia P. (1989) Wage setting in Finland, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, Helsinki.
- Estola M. (1994) Kansantaloustieteen metodologiasta, Jyväskylän yliopisto working paper 147, Jyväskylä.
- Estola M. (1996) Kansantaloustieteen perusteet, Jyväskylän yliopisto taloustieteen laitoksen julkaisuja 104.
- Holm P. - Honkapohja S. - Koskela E. (1995) Työllisyys ja työnantajan sosiaalivakuutusmaksujen porrastaminen, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Helsinki.
- Jonninen P. (1989) Teollisuuden välilliset työvoimakustannukset, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, Helsinki.
- Juntunen M. - Mehtonen L. (1982) Ihmistieteiden filosofiset perusteet, Gummerus, Jyväskylä.
- Kauppa- ja teollisuusministeriö (1995) Pk-yritysbarometri 2, Helsinki.
- Kauppinen T. (1993) Työmarkkinajärjestelmän yhteinen hyvä, teoksessa Oikeudenmukaisen palkkauksen perusteet toim. Vartiainen M. - Falck A., WSOY, Juva.
- Kempainen K. - Mäkilä A. - Toivonen S. (1996) Joustotiedustelu 2, Suomen Yrittäjät, Helsinki.
- Kettunen J. (1991) Työttömyysturvajärjestelmän muutospainet, Kansantaloudellinen aikakauskirja 2.
- Kettunen J. (1993a) Teollisuuden palkkarakenne, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos B 83, Helsinki.
- Kettunen J. (1993b) Työttömyysvakuutuksen rahoituksen työllisyysvaikutukset, Kansantaloudellinen aikakauskirja 3.
- Kiander J. (1990) Strike threats and bargaining power of insiders, Helsingin yliopiston keskustelu-aloitteita.
- Kiander J. (1996) Teollisuuden ja työmarkkinoiden sopeutuminen Euroopan talous- ja rahaliittoon, Palkansaajien tutkimuslaitos.

- Kyntäjä T. (1993) Tulopolitiikka Suomessa, Gaudeamus, Helsinki.
- Lal D. (1977) Unemployment and wage inflation in industrial economies, OECD, Pariisi.
- Lassila J. (1993) Työnantajan sosiaalivakuutusmaksut ja yritysten kannattavuus, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos 5, Helsinki.
- Lilja R. - Santamäki T. (1988) Downward stickness of wages in Finnish industries, Työväen taloudellinen tutkimuslaitos.
- Lilja R. - Santamäki T. - Standing G. Studing unemployment and labour market flexibility, International Labour Office, ILO, Geneve.
- Linden M. (1996) Estimating effort and labour demand functions with semiparametric model, Helsingin yliopiston keskustelualoitteita 398.
- Manninen P. (1982) Tilastotiedettä yhteiskuntatieteilijöille, Gaudeamus, Mänttä.
- Mansner M. (1981) Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa, Teollisuuden Kustannus, Jyväskylä.
- Mansner M. (1984) Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa, Teollisuuden Kustannus, Jyväskylä.
- Mansner M. (1990) Suomalaista yhteiskuntaa rakentamassa, Teollisuuden Kustannus, Jyväskylä.
- Niiniluoto I. - Saarinen E. (1987) Vuosisatamme filosofia, WSOY, Juva.
- Nousiainen J. (1990) Poliittisen järjestelmän hiljainen kehitys, teoksessa Suomi 2017, toim. Riihinen O.
- Pehkonen J. (1991) Empiiriset palkkayhtälöt -tuloksia 1980-luvun tutkimuksista, Kansantaloudellinen aikakauskirja 4.
- Pekkarinen J. - Petramaa A. - Virén M. (1979) Palkanmuodostus Suomen kansantaloudessa, Helsingin yliopiston keskustelualoitteita 101.
- Pihkala E. - Soikkanen H. (1982) Talouspolitiikka ja työmarkkinasuhteet, teoksessa Suomen taloushistoria 2, Tammi, Helsinki.
- Puntila L. A. (1977) Suomen poliittinen historia, Otava, Keuruu.
- Rasila V. - Jutikkala E. - Kulha K. (1980) Suomen poliittinen historia, WSOY, Juva.
- Rantala O. (1995) Sosiaalivakuutusmaksujen vaikutus yritysten kannattavuuteen ja työllistämismahdollisuuksiin, Kansaneläkelaitos, Helsinki.

- Ruutu J. (1995) Palkkojen jousto ja työllisyys, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos B106, Helsinki.
- Saarinen M. (1993) Työsuhdeasioiden käsikirja, Yrityksen Tietokirjat Oy.
- SAF (Svenska Arbetsgivareföreningen) (1982) Wages and total labour costs for workers, International survey 10, Stockholm.
- SAF (Svenska Arbetsgivareföreningen) (1989) Wages and total labour costs for workers, International survey 11, Stockholm.
- Santamäki-Vuori T. (1990) Sosiaaliturvamaksujen kohtaantovaikutuksia, Kansantaloudellinen aikakauskirja 4.
- Saukkonen S. (1994) Työn hinta. Yritysten työvoimakustannukset 1992 - 1994, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, Helsinki.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (1993) Pk-yrittäjän näkemykset työllistämisen esteistä ja niiden poistamisesta, Helsinki.
- Statistics Finland (1996) Prices and wages review 1, Helsinki.
- Statistics Finland (1997) Prices and wages review 5, Helsinki.
- Tuomala R. - Patoluoto I. (1976) Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet II, Gaudeamus, Helsinki.
- Tyrväinen T. (1988) Palkat ja työllisyys järjestäytyneillä työmarkkinoilla, Suomen Pankki, Helsinki.
- Tyrväinen T. (1995) Wage determination in the long run, real wage resistance and unemployment, Suomen Pankki, Helsinki.
- Tyrväinen T. (1996) Who is driving wages in Finland ? Or is anyone ? Bank of Finland, Discussion papers 29.
- Urponen K. (1994) Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon, teoksessa Armeliaisuus, yhteisöapu, Sosiaaliturva, Sosiaaliturvan keskusliitto, Helsinki.
- Uusitalo L. (1987) Dilemma between individual utility and collective welfare, Helsingin kauppa-korkeakoulu.
- Virén M. (1989) Human capital and wage differentials in a dynamic theory of the firm, Helsinki.
- Ylä-Anttila P. - Heikkilä A. (1980) Teollisuuden kannattavuuskehitys toimialoittain, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos B 24, Helsinki.

LIITE

Taulukko a Preliminary calculation of the price of labour of hourly paid workers in certain branches of industry in 1995, FIM/h (Statistics Finland, 1996)

	Clothing industry	Wood industry	Paper industry	Basic metal industry	Chemical industry
Earnings from hours worked	40,25	56,67	73,72	73,09	61,01
Regular working hours	39,26	52,98	60,56	64,50	53,56
Overtime + others increments	0,24	2,64	8,79	6,71	6,25
Occasional earnings	0,75	1,05	4,37	1,88	1,20
Payments for days not worked	12,93	18,92	27,21	22,42	17,67
Annual holiday pay	5,69	8,75	10,13	9,66	7,60
Holiday bonus	2,77	4,19	5,96	4,70	4,34
Days off	2,49	3,04	9,80	4,16	3,50
Public holidays	1,58	1,94	0,07	3,10	1,69
Other	0,40	1,00	1,25	0,81	0,54
Social security	16,77	25,28	37,28	30,27	25,06
Sickness/maternity pay	1,24	1,44	2,61	2,05	1,66
Statutory pensions	9,63	14,39	21,29	16,18	12,94
Voluntary pensions	0,04	0,21	0,49	0,74	0,91
Accident insurance	0,71	1,00	1,34	1,27	1,04
Social security	1,53	3,10	4,67	3,51	3,15
Sickness insurance	0,87	1,23	1,65	1,56	1,29
Unemployment insurance	2,70	3,82	5,12	4,84	3,99
Other social security	0,07	0,09	0,12	0,12	0,10
Other social welfare costs	1,26	1,31	1,74	2,28	3,44
Price of hour of work	71,21	102,19	139,95	128,06	107,18

Taulukko b Breakdown of costs of labour for hourly paid workers in industry 1990-1995 (%) (Statistics Finland, 1996)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Earnings for hours worked	58,0	58,6	58,7	56,4	56,0	56,5
Earnings for hours not worked	17,6	17,8	18,1	17,4	17,3	17,4
Social security	22,4	21,6	21,2	24,2	24,8	24,2
Enterprise-specific costs	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0